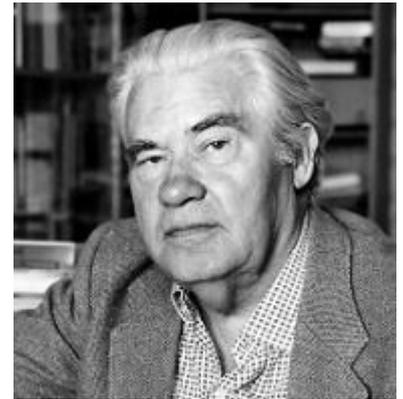

1. 12 – 110 років

Воронько Платон (1 грудня 1913 – 10 серпня 1988) – український поет, прозаїк, драматург. Автор численних книг для дітей. Заступник голови Київської організації СПУ (1969–1971).

Народився Платон Микитович в селі Чернеччина поблизу Охтирки на Сумщині. Виховувався в охтирському дитячому містечку-інтернаті. Про це згадував так: *«Хлопчиком батьки віддали мене на виховання в Охтирське дитмістечко. Педагог, агроном і поет Матвій Лукич Довгополюк прагнув відкрити в кожній дитині талант, прищепив любов до поезії Павла Тичини, яка стала для мене тим живим середовищем, у якому формується душа людини».*

Потім Платон Микитович навчався в Харківському автошляховому інституті, після закінчення якого поїхав до Таджикистану на «почесні» для молоді будівельні роботи, якими «славився» радянський час. Почав писати вірші «в шухляду».

Після служби в армії повернувся на Сумщину, певний час працював учителем української мови та літератури, а в 1937 році вступив до Літературного інституту ім. О. М. Горького, де здобували літературну освіту більшість радянських письменників.

З 1939 року Платона Воронька довго не відпускала війна – спершу на фінському фронті, потім на фронтах Другої світової (зокрема в партизанському з'єднанні Сидора Ковпака, де він був командиром підрозділу підричників).

Після війни Платон Воронько займався літературною творчістю. Він автор понад 30 збірок віршів і поем та великої кількості книжок для дітей. За повоєнними віршами поета можна легко бачити його життєві маршрути.

На віршах П. Воронька виростили цілі покоління української малечі: «Падав сніг», «Засмутилось кошеня», «Хвалився кіт» і багато інших віршів – улюблені. А книга **«Читаночка»** – помітне явище в українській літературі до сьогодні. Віршам поета притаманний гуманізм, який утверджує доброту, милосердя, вірність і любов.

Платон Микитович – знаний поет-пісняр. В його доробку – більше 30-ти текстів до пісень для дітей і дорослих.

За збірку поезій «Повінь» був удостоєний Державної премії УРСР ім. Тараса Шевченка (1972), а збірки для дітей **«Читаночка»** (1969), «Казка про Чугайстра»

(1971), «Сніжна зіронька горить» (1973), «Облітав журавель» (1974), «Всім по сім» (1975) – премії ім. Лесі Українки (1976).

<https://www.youtube.com/watch?v=t9QszHl3PVI> (Платон Воронько – дітям).

Водночас він був відомим громадським діячем – обирався депутатом Верховної Ради УРСР десятого та одинадцятого скликань.

Помер поет 10 серпня 1988 року в Києві. Похований на Байковому кладовищі.

Нагороди:

три ордени Трудового Червоного Прапора,
орден Червоного Прапора,
орден Вітчизняної війни I ст.,
орден Вітчизняної війни II ст.,
медалі,
почесна грамота Президії Верховної Ради УРСР.

Вшанування пам'яті:

в Охтирці, селі Тарасівка на Фастівщині, селі Тахтаулове на Полтавщині є вулиці Платона Воронька;

Національна спілка письменників України заснувала літературну премію ім. Платона Воронька в царині літератури для дітей (2018).

**Я люблю поезію, як мати
Любить сина сповивати,
Як старий досвідчений коваль
Любить сталь,
Тверду та неслухняну...
...Все це я, поезія моя.
Не як форма,
А як мідь в литві,
Де лишились риси вікові,
Мідь, яку натхненний майстер лив
І при цьому душу опалив...**

(П. Воронько)

https://www.youtube.com/watch?v=J7t1z_BB_Mw (Автографи майстрів)

<https://www.youtube.com/watch?v=rzLXb-veJrc> (Презентація «Біографія»)

<https://www.youtube.com/watch?v=FG5j6pLW6qM> (Презентація)

<https://www.youtube.com/watch?v=uGoF6YF1YE0> (Вірші у виконанні автора)

5. 12 – 145 років

Олесь Олександр (справж. – Кандиба Олександр Іванович; 5 грудня 1878 – 22 липня 1944) – український поет-символіст, драматург. Батько поета та політичного діяча Олега Ольжича.

Народився у родині Івана Федоровича Кандиби та його дружини Катерини (Олександрини) Василівни в містечку Білопілля Харківської губернії (нині – Сумщина).

Батько поета працював на рибних промислах на Волзі, і випадково втопився на річці, коли Олександрю було 11 років. Мати, дві сестри, дід, який жив у селі і до якого щороку їздив хлопець, були його найближчою родиною. У чотири роки Сашко навчився читати. А дядько Василь, з яким жили в одній хаті, прилучив до творів Т. Шевченка, П. Куліша та Марка Вовчка.

Початкову освіту здобув у сільській школі. У 15-річному віці (1893) вступив до хліборобської школи у містечку Деркачі неподалік Харкова. Там Олександр брав участь у випуску рукописних журналів «Комета» та «Первоцвіт», в яких з'являються його перші вірші.

Став вільним слухачем агрономічного відділення Київського політехнічного інституту, незабаром через матеріальні нестатки Олесь змушений був залишити його. Працював у маєтку промисловця практикантом.

1903 року Олесь склав іспит із латини і вступив до Харківського ветеринарного інституту. Під час навчання в інституті водночас заробляв на прожиття статистиком у земстві.

1907 року одружився з Вірою Свадковською, яка народила йому сина Олега Ольжича.

З жовтня 1909 року працював ветеринарним лікарем у Києві, водночас з 1911 року співпрацював у редакції «Літературно-наукового вістника» та у видавництві «Лан».

Визначальним фактом у житті Олександра Олеся стала поїздка на відкриття пам'ятника Котляревському в Полтаві. В цей час він познайомився з Борисом Грінченком, Михайлом Коцюбинським, Лесею Українкою.

Творчість Олександра Олеся виразно поділяється на два періоди – в Україні (1907–1918) та в еміграції (1919–1944).

В Україні протягом 1917–1930 років побачили світ 25 окремих видань поета. У 1925 і 1929 роках вийшли друком збірки поезій для дітей молодшого віку, адже саме для них Олександр Олесь написав багато творів.

За 1907–1918 роки поет створив шість книг: «З журбою радість обнялась» (1907), «Будь мечем моїм!..» (1909, авторська назва була знята цензурою, тому книжка вийшла під заголовком «Поезії. Кн. II»), «Книжка третя» (1911) тощо.

Подорож Гуцульщиною у 1912 році збагатила поета незабутніми враженнями. Описуючи храмове свято в с. Криворівня, він із захватом згадує барвистий одяг верховинців, які спускалися з гір у долину. *«Неначе квітки, що ростуть на горах, ожили і сходять до Черемошу, щоб напитися студеної води. Зачервоніло незабаром усе біля церкви..., наче розцвів нагло квітник або хто розкидав червоне, як мак, багаття... Я стояв, дивився і не міг надивитися на сей прекрасний народ, що не зазнав панщини, що зберіг вільну душу, мову і старосвітські звичаї, повні краси».* Зустріч з Гуцульщиною знайшла втілення у поемі «На зелених горах» (1915): в ній «країна див» асоціюється з вільним духом українського народу. Тоді ж, 1912 року, Олександр Олесь познайомився та провів кілька днів у Карпатах з І. Франком (який справив на нього «надзвичайно фayne враження»), з В. Гнатюком, О. Кобилянською, М. Коцюбинським.

1913-го Олександр Олесь побував в Італії, написав низку віршів («Мов келих срібного вина», «Італійська ніч підкралась», «В долині тихий сон летить»), які збагачують українську мариністичну лірику, тобто пов'язану із зображенням морських пейзажів.

В 1919 році, після жовтневого перевороту, Олесь опиняється за кордоном – виїхав до Будапешта як аташе з питань культури посольства Української Народної Республіки в Угорщині. Періодично жив в Будапешті, Відні, Берліні, Празі. Еміграція стала трагедією життя Олесь. В еміграції він видає ряд збірок, основна тема яких – туга за Україною.

У 1919–1922 роках разом зі співвітчизниками, включаючи Антіна Крушельницького, Олесь збирав кошти для допомоги голодним в Україні під час голодомору 1921–1923 років.

Журнал На Переломі під редакцією Олесь

З 1920 року проживав у Відні, де очолював Союз українських журналістів та редагував журнал «**На переломі**». З 1924 року жив у Празі (Чехословаччина). Олександр Олесь був одним із тих, хто стояв біля витоків Українського Вільного Університету, який у 1921 році переїхав до Праги з Відня.

В еміграції Олесь створив книги «Чужиною», «Княжа Україна», поему-реквієм «Терновий вінок», поему-збірку «Цвіте трояндами». Перу автора належить низка сатиричних п'єс: «Вилітали орли», комедія «Ревізор з Кам'янця», лібрето до опери «Влада за кордоном», трагікомедія «Народний суд», «Шиночок на

передмісті», «Фінал», «Темний ліс» тощо. Основна тема творів – туга за Україною.

Від початку 1930-х на Батьківщині письменника його твори були заборонені. Книги в Україні не видавались, поезії були вилучені із хрестоматій та збірників. Лише у 1958 році ім'я Олександра Олеся повертається до українського читача виданням вибраних поезій з передмовою М. Рильського.

У літературній спадщині митця прозові, публіцистичні та літературно-критичні статті, переклади з російської, білоруської, польської, сербської, болгарської, німецької, англійської, арабської мов.

Ліричні твори Олеся привертали увагу композиторів М. Лисенка («Сміються, плачуть солов'ї»), К. Стеценка («Сосна»), Я. Степового («Не беріть із зеленого луку верби»), С. Людкевича («Тайна») тощо.

Останні роки Олександра Олеся були нелегкими. У вересні 1939-го почалась Друга світова війна. Поета не покидала тривога за сина Олега – активного учасника руху Опору. На початку радянсько-німецької війни Олег переїхав до Києва, налагоджував підпільну мережу ОУН в Україні. Згодом його заарештували нацисти. В червні 1944 року Ольжич загинув у концтаборі Заксенгаузен.

В Олександра Олеся з сином були теплі й ніжні родинні стосунки, постійною була батьківська турбота про освіту, захоплення та професійні інтереси сина. Повідомлення про загибель Олега дуже підірвало його здоров'я.

Олександр Олеся помер 22 липня 1944 року у Празі через місяць після синові загибелі. Був похований на Ольшанському кладовищі в Празі.

Могила Олеся і його дружини з надгробком

29 січня 2017 року прах Олеся та його дружини Віри було перепоховано на Лук'янівському кладовищі у Києві після панахиди у Володимирському соборі.

Вшанування пам'яті:

скульпторка Ніна Левитська, яка разом з чоловіком композитором Борисом Левитським підтримувала в Празі приятельські стосунки з поетом, з руки та обличчя Олександра Олеся зняла посмертні відбитки, які зберігаються в Музеї української культури у словацькому місті Свидник. Після війни передсмертні листи Олександра Олеся Ніна передала на зберігання професору Миколі Мушинці;

Могила Олеся на Ольшанському кладовищі. Травень 2010 року

Мирослав Волинський створив музичні твори на слова Олександра Олеся. Серед них – дитяча опера «Івасик-Телесик», симфонічна поема «По дорозі в Казку», вокальні та хорові твори;

рок-гурт «Кому Вниз» в альбомі «In kastus» має пісню «Вийди, змучена людьми...» на слова однойменного вірша Олександра Олеся;

Білопільська центральна районна бібліотека (на Сумщині) носить ім'я Олександра Олеся (1993); в холі бібліотеки встановлено бюст поета роботи сумського скульптора Якова Красножона);

до 120-ї річниці з дня народження поета (4 грудня 1998 року) відкрито Музей Олександра Олеся (Олександра Кандиби) у приміщенні центральної районної бібліотеки, займає два зали другого поверху (47 квадратних метрів);

вулиці, названі на честь Олександра Олеся, є у Львові, Івано-Франківську, Білопіллі та інших населених пунктах;

5 грудня 2018 року на державному рівні в Україні відзначили пам'ятну дату – 140 років з дня народження Олександра Олеся;

5 грудня 2018 року в Харківській державній зооветеринарній академії (вул. Академічна, 1, смт Мала Данилівка, Дергачівський район) відкрили пам'ятну дошку поетові;

«До Олеся – на гостину!» – щороку на початку грудня збираються в Білопіллі в одне коло земляки, письменники, співаки, любителі поезії, усі, хто цінує творчість і особистість Олександра Івановича Кандиби – Олександра Олеся. У програмі: **Олесеві читання**, дні краєзнавства, години краєзнавства, літературні вечори, присвячені його творчості, екскурсія до музею.

О слово! Будь мечем моїм!

Ні, сонцем стань! Вгорі спинися.

Осяй мій край і розлетися

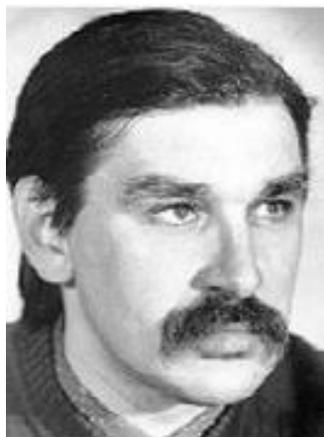
Дощами судними над ним.

(Олександр Олесь)

<https://www.youtube.com/watch?v=IDiwrhyVnMk> (Цікаві факти з життя)

<https://www.youtube.com/watch?v=j-Mmhi07Lvw> (Лірик, співець кохання, патріот)

6. 12 – 75 років

Костецький Анатолій (6 грудня 1948 – 10 березня 2005) – український дитячий письменник, перекладач, мовознавець. Автор 19 наукових праць.

Народився Анатолій Георгійович у Києві в сім'ї вчителів. Про своє дитинство розповідає з гумором: *«Дитинство було важке: класний керівник тато; «нормальні» діти після школи відпочивали від учителів, а в школі від батьків, а у мене вчителі і вдома, і в школі...».*

У п'ять років хлопець сам читав і писав, навчився грати в шахи й плавати. Відтоді не розлучався зі спортом, книгою, пером. Ще в дитячому садку, коли його, малого, дорослі запитували «Ким ти хочеш бути?», він упевнено відповідав: «Письменником!» І через багато років, коли Богдан Чалий запитав вже відомого тоді літератора Анатолія Костецького: «Не шкодуєте, що стали дитячим письменником?», він відповів: *«Тільки дитячим! Нас, дитячих, читатиме мінімум два покоління. Адже батьки передають своїм дітям те, що їм подобалося в дитинстві. Читатимуть власним дітям літературу, яка колись припала їм до серця».*

Після закінчення школи в 1963 році Анатолій Костецький навчався в технікумі радіоелектроніки, потім у Київському університеті. Закінчивши аспірантуру, Анатолій Георгійович одинадцять років працював в університеті, викладав мовознавство на філологічному та романо-германському факультетах. У 80-х роках він залишив цю роботу – обрав літературу.

Ще в першому класі у Анатолія Костецького був зошит із власними віршами. У п'ятому він отримав на шкільному конкурсі диплом за вірші, присвячені Тарасові Шевченку. Друкуватись почав «аж» у двадцять років. Свою літературну творчість А. Костецький розпочав з ліричних віршів про природу та кохання. 1967 року доля звела поета-початківця з Михайлом Стельмахом, який щедро почав ділитися з ним таємницями творчості. Він порадив Анатолію Костецькому писати для дітей і через кілька років уже був редактором першої його книжечки **«Джміль про сонечко гуде»** (1972).

Анатолій Костецький – автор понад п'ятдесяти поетичних і прозових книжок: «А метеликам весело», «Весняні дарунки», «Все про мене», «Лист до птахів», «Де літо живе?», **«Батьки нас не розуміють»**, «Бюро знахідок», «Постукай у моє вікно», «Все – як насправді», «Суперклей Христофора Тюлькіна, або Вас викрито – здавайтесь!»,

«Мінімакс – кишеньковий дракон, або День без батьків». **«Мої та твої тасмниці»** – остання та підсумкова книжка А. Костецького.

У віршах (написав їх майже 1000), казках і повістях-казках Анатолія Костецького вибудоване ціле місто з вулицями й провулками, узвозами і майданами, палацами й звичайними будинками. У ньому вчаться, мріють, фантазують, дружать, бешкетують меткі, балакучі, ліниві, непосидючі сьогоднішні хлопчики та

дівчатка. *«В жодного поета не знайде читач стількох шкільних сюжетів. Анатолій Костецький – один із чільних співців шкільної вольниці. Тепло, але часом і дошкульно, говорить він із нашим школярем – володарем чи не найважчого в світі портфеля. І не без моралі. Рідкісно поєднуються в нього вагома сатира з цілющою батьківською усмішкою»,* – зазначав Б. Чалий.

Твори А. Костецького перекладено російською, молдавською, чуваською, польською, німецькою, угорською та іншими мовами. Поет і сам багато часу віддавав перекладам з англійської, німецької та деяких слов'янських мов. Він є автором статей з питань теорії, історії та критики дитячої літератури.

Талановиті твори А. Костецького та його лицарське служіння дитячій літературі відзначено літературними преміями:

ім. М. Трублаїні (за повість «Мінімакс – кишеньковий дракон», 1986),

ім. О. Копиленка,

ім. Лесі Українки за літературно-мистецькі твори для дітей та юнацтва (1994).

Багато років поспіль письменник був головою Творчого об'єднання дитячих письменників Київської міської організації Національної спілки письменників України та активно співпрацював зі школами і бібліотеками. Деякий час навіть працював у Національній бібліотеці України для дітей на посаді завідувача сектору відділу дозвілля та гурткової роботи.

У серпні 2001 році трагічно загинув близький друг письменника прекрасний драматург і непересічна творча людина Ярослав Стельмах. Загинув безглуздо, ніби «запрограмувавши» власну смерть однією зі своїх п'єс. А 10 березня 2005 року, так само унаслідок трагічного випадку, котрий прямо перегукується із його програмною поезією, пішов із життя сам Анатолій Георгійович Костецький. Похований митець на Байковому кладовищі.

Могила Анатолія Костецького

...Анатолій Костецький, попри свій ранній і трагічний відхід від нас, був щасливим письменником. Бо творив, не зважаючи на несприятливі життєві обставини, і не загубив талант у марнотратній балаканині, рано збагнувши, яка це коштовна й крихка річ – життя: починається довго, рухається непомітно, закінчується нещадно (О. Кавуненко).

Усе, що написано цим письменником, неймовірно цікаве, вигадливе, веселе і дуже-дуже близьке кожному з дітей. А все це тому, що Анатолій Костецький вмів ніби не виходити з віку своїх героїв – бути або ж ровесником читача, або ж не набагато за нього старшим. Так добре він знав і відчував той світ, у якому вчаться, мріють, дружать і бешкетують герої його пригодницьких повістей і віршів. «А. Костецький справжній дитячий письменник, як то кажуть, від Бога. Причому цілком оригінальний, ні на кого не схожий», – справедливо зауважив свого часу Всеволод Нестайко.

Своїми книжками А. Костецький вибудував для дітей ціле місто, яке заселив меткими, балакучими, непосидючими, закоханими та ніжними хлопчиками й дівчатками. Діти в його творах не ахають, не охають, а живуть, сумніваються, переймаються. Вони люблять усе навколо – квіти та солодощі, небо та дядька двірника. Люблять крутнути хвіст Мурка та смикнути за кіску Наталку. І ще одна дуже важлива властивість поезії Анатолія Георгійовича – сюжетність віршів. Кожен з них – це невелике оповідання, новела, подекуди дитяча притча. А там, де є сюжет, – є герої, їхні вболівання, радощі і прикрощі. Є велика робота душі маленької людини.

<https://www.youtube.com/watch?v=gpMirQMGWl8> (Біографія. Презентація)

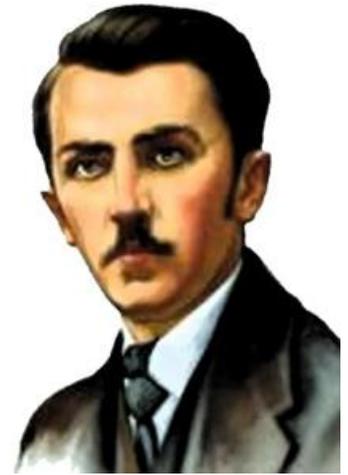
<https://www.youtube.com/watch?v=2Cn0Fmpf94Y> (Життєвий і творчий шлях. А. Костецький)

<https://chl.kiev.ua/mbm/Book/View/424#page/1/mode/2up> (А. Костецький. Бібліографічний нарис)

<https://chl.kiev.ua/key/Books/ShowBook/593> (Добірка спогадів. Ключ. НБД України)

7. 12 – 135 років

Лепкий Левко (Лев) (псевдоніми – Зиз, Зазик, Льоньо, Леле, Швунг, Оровець; 7 грудня 1888 – 28 жовтня 1971) – український військовий діяч, композитор, письменник, журналіст, редактор, композитор, художник. Син Сильвестра, брат Богдана та Миколи Лепких. Член Наукового товариства ім. Тараса Шевченка (1963).

Народився Левко Сильвестрович в селі Поручин (до 2020 – Бережанського, тепер – Тернопільського району) в сім'ї священника Сильвестра Лепкого (літ. псевдонім – Марко Мурава) та Домни з Глібовицьких.

Після початкового домашнього навчання Левко продовжив учитися в славнозвісній Бережанській гімназії, де став активним учасником таємного гуртка «Молода Україна». Закінчивши успішно навчання, 1909 року Левко, ідучи слідами свого діда та батька, записується на теологічний факультет Львівського університету, а згодом переходить на правничий. Проте невдовзі переїжджає до Кракова, де вивчає рисунок і малярство в місцевій академії мистецтв.

Разом із друзями організував Січові організації на Бережанщині та в околицях Борислава. Один з визначних діячів товариства «Сокіл» до Першої світової війни. Згодом перейшов до «Пласту».

Поручник резерву армії Австро-Угорщини. З початком Першої світової стає одним із перших організаторів Легіону Українських Січових Стрільців (УСС). Служив, зокрема, у III курені УСС, де у званні поручника був командантом кінної сотні, брав участь у боях поблизу Кам'янця.

Стрелець Левко Лепкий очолив Пресову квартиру УСС. У боях за Україну, за її державність він став літописцем стрілецької слави, проявив себе як знаменитий організатор кінноти УСС та стрілецької музи.

Завдяки Левкові та його побратимам Романові Купчинському, Михайлові Гайворонському, Юрію Шкрумеляку, Антону Лотоцькому ми сьогодні маємо правдиву історію УСС – описи боїв, світлини, картини, романтичну стрілецьку поезію та нев'янучі й невмирущі стрілецькі пісні. Вони стали улюбленими військовими піснями не лише січових стрільців та австрійських вояків-українців, а й здобули популярність серед народних мас, а найбільше під час польсько-української війни 1918 року.

Шалену популярність мали ті пісні, до яких Левко написав і слова, і музику: «Ой видно село, широке село під горою...», «І снилося з ночі дівчині...», «Колись, дівчино мила», «Ішов відважний гайовий до лісу темного...».

Широкому загалові України відома пісня «Чуєш, брате мій!». Текст написаний у 1910 році в Кракові братом Богданом Лепким. Але до того часу, коли Левко «підібрав музику», минуло майже чотири роки. Видається, сам Господь сприяв тому, щоб старший брат написав для молодшого добрий пісенний текст, а той створив до нього таку ж геніальну мелодію. У цьому вірші лише кілька строф, та яка гама переживань міститься у такому маленькому творі! Відліт журавлів на зимівлю в чужі краї – це яскравий поетичний символ. Тяжка подорож лету над морем нагадує про поневіряння сотень тисяч західних українців, які століття тому змушені були залишити рідну землю в пошуках кращої долі за океаном.

Якби Богдан і Левко не написали нічого, крім цієї пісні, то цього вистачило б, щоб їхні імена були навечно вписані золотими літерами в історію української музичної культури. Пісня, в якій стільки невимовного болю, бездонного жалю, глибокого відчаю, завжди була на вустах українців у хвилини жалоби і туги. Співали її над могилами полеглих як останнє прощання.

Після війни Левко Лепкий повернувся до Львова, де брав активну участь у молодому літературно-мистецькому русі, зокрема, був членом літературного угруповання «Богема».

Він був директором видавництва «Червона калина», співпрацював у музичному видавництві «Сурма», редагував сатиричний журнал «Будяк», а пізніше «Зиз» – єдиний сатирично-гумористичний журнал, що вдало й правдиво ілюстрував події тодішньої буденщини. Свої літературні твори він підписував власним іменем або псевдонімами чи криптонімами: Оровець, Льоньо, Швунг, Зизик.

У 1937 році Львівське видавництво «Червона Калина» випустило «Великий співаник Червоної Калини», де знаходимо стрілецькі пісні Л. Лепкого в обробці композиторів А. Рудницького, В. Барвінського, З. Лиська, Н. Нижанківського та інших.

У 1940 році українське видавництво у Кракові випустило «140 пісень з нотами» (упорядкував Л. Лепкий). Вони розділені тут на жанри: святочні, козацькі, стрілецькі, побутові, любовні, лемківські, коломийки, веснянки. На жаль, збірника не вдалося розшукати.

У роки фашистської окупації Л. Лепкий працював в редакції газети «Краківські вісті».

*Л. Лепкий. Малюнок
художника Я. Миколишина.*

У 1944 році Л. Лепкий з Кракова емігрує до США. Після кількох років поневірянь активно включається в українське громадське життя діаспори, у 1952 році відновлює видавництво «Червона калина», друкує свої спогади, оповідання, вірші та нові пісні. Літературна спадщина Левка Лепкого, зокрема твори стрілецького та міжвоєнного періодів, що були опубліковані раніше, а також взяті з рукописного архіву поета, зібрані у книзі «Лев Лепкий. Твори».

У 1955 році заснував українську оселю-садибу «Черче» неподалік міста Трентона. Левко Лепкий мирно проживав у ній, займаючись малярством, городництвом і садівництвом. Брав активну участь в українському громадсько-культурному житті на еміграції.

Був одружений з дочкою золочівського адвоката Марією Драгомирецькою. Дітей у сім'ї не народилося.

Помер 28 жовтня 1971 року в місті Трентон, недалеко від Нью-Йорка (США).

Вшанування пам'яті:

7 грудня 2018 року на державному рівні в Україні відзначалася пам'ятна дата – 130 років від дня народження Левка (Льва) Лепкого;

у Тернополі заснована Всеукраїнська літературно-мистецька премія ім. Братів Богдана та Левка Лепких;

історичну повість «Усуси на Лисоні» Левко Різник присвятив Левку Лепкому в лавах УСС.

<https://www.facebook.com/watch/?v=417493092896065> (Лев Лепкий: грані творчості)

<https://library.vspu.net/jspui/bitstream/123456789/5947/1/Borysova%20N.%20V..pdf> (Наукова робота «Творчість Левка Лепкого в контексті діяльності УСС»)

Вірші Левка Лепкого – це поетична розповідь про рідний край, про чарівне Західне Поділля. У свідомості поета часто виникали і об'єднувалися спогади раннього дитинства: материнська колискова пісня, пов'язані з нею перші уявлення про поезію, красу, звучання українських народних пісень, філософська глибина народних обрядів. Усі ці почуття поєдналися з лицарською гордістю за свій багатостраждальний народ, його фатальну талановитість. Саме усвідомлення неминучості чергової боротьби за свободу ятрили душу поета, а думки про важку долю поневоленого народу, героїчних співвітчизників акумулювали творчу лабораторію, спонукали творити під час війни й на еміграції (З наукової роботи).

9. 12 – 160 років

Грінченко Борис (псевдоніми: Василь Чайченко, Л. Яворенко, П. Вартовий, Б. Вільховий, Перекотиполе, Гречаник; **9 грудня** 1863 – 6 травня 1910) – український письменник, педагог, лексикограф, літературознавець, етнограф, історик, публіцист, громадсько-культурний діяч.

Народився Борис Дмитрович на хуторі Вільховий Яр Харківської губернії (тепер Харківська область) в родині збіднілих дрібнопомісних дворян. Вдома батько спілкувався російською мовою, хоча він знав українську, але вживав її лише з селянами. Борис Грінченко грамоті навчився в 5 років, перечитав всю батьківську бібліотеку, почав писати вірші спочатку російською, а під впливом «Кобзаря» Тараса Шевченка українською мовою.

У 1874–1879 – навчався у Харківському реальному училищі, де зблизився з народницькими гуртками. За поширення заборонених царським урядом видань його заарештували і кілька місяців тримали в ув'язненні. Після звільнення Борису довелося залишити навчання і самому почати заробляти на життя.

Здобута самоосвіта дозволила Грінченку скласти іспити на звання народного вчителя при Харківському університеті.

З 1881 року почалася його освітньо-педагогічна діяльність, яка тривала до 1893 року. Вчителював він у селах Харківщини, Сумщини, Катеринославщини. Багато писав, регулярно друкувався в журналах та альманахах.

З 1894 року Борис Дмитрович працював в Чернігівському губернському земстві.

Літературну діяльність розпочав у 80-х роках XIX століття. Автор близько 50 **оповідань** («Чудова дівчина», 1884; «Екзамен», 1884; «Без хліба», 1884; «Сама, зовсім сама», 1885; «Олеся», 1890; «Украла», 1891; «Дзвоник», 1897 та ін.), **повістей** («Сонячний промінь», 1890; «На розпутті», 1891; «Серед темної ночі», 1900; «Під тихими вербами», 1901), **збірок поезії** («Пісні Василя Чайченка», 1884; «Під сільською стріхою», 1886; «Під хмарним небом», 1893 та ін.).

Історичній темі присвячені **драми**: «Серед бурі» (1897), «Степовий гість» (1897), «Ясні зорі» (1884–1900).

Перекладав твори Фрідріха Шиллера, Йоганна-Вольфганга Гете, Генріха Гейне, Віктора Гюго та ін.

Впорядкував і видав у трьох книгах «Етнографічні матеріали зібрані в Чернігівській і сусідніх з нею губерніях» (тт. 1–3, 1895–99). Йому належать цінні збірки народної творчості «Пісні та думи» (1895), «Думи кобзарські» (1897),

«Веселий оповідач» (1898), «Изъ усть народа. Малорусскіе рассказы, сказки и пр.» (1901) та ін.

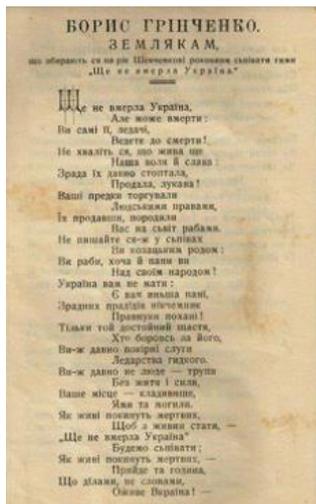
Плідно працюючи в галузі народної освіти, свої педагогічні погляди виклав у **працях**: «Яка тепер народна школа в Україні» (1896), «Народні вчителі і вкраїнська школа» (1906), «На беспросветном пути. Об украинской школе» (1906) та ін.

Боровся за навчання українських дітей рідною мовою, виступав за чистоту української літературної мови. Створив кілька шкільних підручників, серед яких «Українська граматика», «Рідне слово».

У 1902 році Борис Грінченко починає працювати над обробкою словникового матеріалу, який вже не перший рік напрацьовувала редакція журналу «Київська старовина». За 2 роки він упорядковує **чотиритомний словник**, який налічує близько 68 тисяч слів. Як для початку 20-го століття це був найповніший і лексично найдосконаліший український словник. А сучасний 11-томний словник української мови подає вже близько 134 тисячі слів.

Борис Грінченко став одним із організаторів і першим головою Київського товариства «Просвіта». *«Наступає час, коли ми зможемо вернути нашому культурному центрові те сяйво культурної поваги, яке одне тільки дає нації право на місце серед інших націй. І се накладає на наше товариство велику й дорогу нам, але й важну повинність»*, – зазначив Грінченко на перших зборах товариства, що відбулися 25 червня 1906 року.

Одним із найскравіших творів Грінченка є вірш «Землякам, що раз на рік збираються на Шевченкові роковини співати гімн» (1898), в якому поет висловив своє бачення ставлення української псевдоінтелігенції до України.

Родина для Б. Грінченка була підтримкою і натхненням.

Зі своєю дружиною письменник познайомився на літніх курсах для вчителів. Марія Гладиліна на той момент вже наслухалася розповідей про наполегливість Грінченка у вчительській праці, про мужність під час ув'язнення, про любов до України. І першим, кого вона зустріла на заняттях, був саме Борис Грінченко.

У подружжя народилася донька Настя, яка з часом обрала революційний шлях та брала участь у збройних виступах в

роки першої російської революції. Її арештували. На початку 1906 року у Насті розвинувся туберкульоз, за два роки вона померла, а після неї і її син – єдиний внук Бориса Грінченка.

Ці події вплинули і на стан здоров'я Грінченка-старшого. У вересні 1909 року він виїхав на лікування до Італії, а 6 травня 1910 року в італійському курортному містечку Оспедалетті на 47-му році життя його не стало. Науково-педагогічний колектив, студенти Київського університету ім. Бориса Грінченка доглядають могилу Вченого у Києві на Байковому кладовищі.

Вшанування пам'яті:

на честь Бориса Грінченка назване село Грінченкове в Охтирському районі Сумської області;

його іменем названі вулиці у 28 містах України і провулки у 7 містах, серед яких – Львів, Київ, Харків, Дніпро, Чернігів, Херсон, Копичинці, Запоріжжя, Стрий, Коломия та ін.;

у 1993 році Київський міський інститут удосконалення вчителів було реорганізовано в Київський міжрегіональний інститут удосконалення вчителів ім. Б. Д. Грінченка;

на честь письменника були названі: Київський столичний університет, загальноосвітня школа у селі Нижня Сироватка (у минулому – Народна школа у Львові), у 1918 році – гімназія в Умані, у 1917–1919 роках – початкова школа в селі Новосілки (сьогодні Білорусь) та інші;

щорічно в Університеті відбуваються Грінченківські читання «Борис Грінченко – відомий і невідомий»;

Всеукраїнське товариство «Просвіта» імені Тараса Шевченка щороку відзначає Премією ім. Бориса Грінченка учених, просвітян, громадських і політичних діячів, які зробили значний внесок у розбудову незалежної України, утвердження державної української мови, розвиток національної культури, відродження історичної пам'яті, формування національної свідомості та піднесення духовності й добробуту українського народу, просвітницьку і подвижницьку діяльність в ім'я України;

У 2010 році до 100-річчя з дня смерті Б. Грінченка в Університеті відкрито Музей його імені;

22 серпня 2011 року до 20-ї річниці Незалежності України в Києві було відкрито пам'ятник Борису Грінченку, збудований коштом викладачів та студентів Київського університету ім. Бориса Грінченка за підтримки Київської

міської державної адміністрації (скульп. – Микола Обезюк, арх. – Микола Босенко);

4 липня 2012 року Верховною Радою України було ухвалено Постанову «Про відзначення 150-річчя з дня народження Бориса Грінченка»;

22 листопада 2013 року Національним банком України введено в обіг пам'ятну ювілейну монету «Борис Грінченко» номіналом 2 гривні;

У Центральному державному архіві-музеї літератури і мистецтва України зберігається особовий фонд Б. Грінченка (№15), який містить 80 одиниць зберігання архівних документів за 1697–1910 рр. Історія формування фонду розпочалася у 1967 році. Перше надходження архівних документів здійснила Галина Маркіянівна Ткаченко, дружина українського письменника Юрія Петровича Дольд-Михайлика. Частина матеріалів фонду надійшла у грудні 1974 року від Центрального державного історичного архіву УРСР. Справи фонду систематизовані за хронологією, листування – за алфавітом. Документи Б. Грінченка характеризують його як активного громадського діяча, дають уявлення про коло його зацікавлень, розкривають деякі обставини життя його родини;

до 145-ї річниці з дня народження Б. Грінченка було розроблено нагрудний знак «За особистий внесок у розвиток Університету» та запроваджено іменну стипендію найкращим студентам (перший нагрудний знак «За особистий внесок у розвиток Університету» з барельєфом Грінченка передані дружині колишнього ректора Міжрегіонального інституту удосконалення вчителів Віктора Григоровича Слюсаренка);

біографічно-літературний портал «Грінченко онлайн» містить результати досліджень про життя та творчість Бориса Дмитровича, а також найповнішу в інтернеті бібліотеку його творів, унікальність котрої полягає в наявності хронологічного категоризатора за періодами художньої діяльності автора. Ресурс був розроблений студентами-інформатиками Іваном Степурою та Миланою Сабліною, які посіли з ним I місце на Всеукраїнській студентській науково-практичній конференції «Борис Грінченко очима студентів ХХІ століття»;

у селі Олексіївка Перевальського району (Луганщина) розташований «Меморіальний музей Бориса Грінченка» (з 1998). «До музею веде короткий степовий шлях. На подвір'ї Олексіївської школи – стара будівля, перед якою височить пам'ятник талановитому педагогу, видатному письменнику і публіцисту, критику і мовознавцю, видавцю та громадському діячу – Борису Дмитровичу Грінченку». Саме у цьому селі свого

часу він вчителював. Основним надбанням музею вважаються прижиттєві видання «Словника української мови», а також листи Грінченка. Зараз він розташований на території, підконтрольній окупантам.

<https://www.youtube.com/watch?v=Msabz9pcSt4> (Б. Грінченко: 160 літ від дня уродин , «Ген українців»)

<https://www.slideshare.net/ElenaPritula/ss-65906235> (Життя і творчість. Презентація)

<https://www.youtube.com/watch?v=CetBWRcJR4I> (Ідейний лідер – Борис Грінченко. Відео)

<https://www.slideshare.net/ssuser02ed91/ss-83639642> (є цікава презентація про наукову діяльність Б. Грінченка)

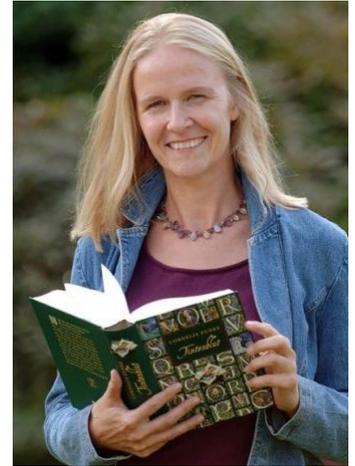
https://www.youtube.com/watch?v=w_t3D8Dq4ks (Пам'яті Б. Грінченка)

<https://www.radiosvoboda.org/a/29645968.html> (В матеріалі є відео про музей Б. Грінченка, який наразі в московській окупації)

Ми мусимо дбати про те, щоб українська мова запанувала скрізь на Україні: в родині, в усяких справах, як приватних, так і загально суспільних, у громаді, у літературі і навіть у зносинах з усіма іншими народами, що живуть на Україні. Так, кожен з нас, свідомих українців, має промовляти в родині, в товаристві і взагалі скрізь, де його зрозуміють, по-українському» (Б. Грінченко).

10. 12 – 65 років

Функе Корнелія (10 грудня 1958) – німецька письменниця та ілюстраторка, авторка понад чотирьох десятків творів для дітей. Працює переважно в жанрі фентезі та пригодницького роману. Найбільш відома у світі як авторка «Чорнильної трилогії». Твори Функе перекладені 37 мовами світу, зокрема українською. У 2005 році часопис «Time» вніс Корнелію Функе до переліку 100 найвпливовіших людей світу.

Народилася в місті Дорстен, земля Північний Рейн – Вестфалія. Батьки – Карл-Хайнц і Хелм Функе. У дитинстві мріяла бути астронавкою або пілотесою, але згодом вирішила стати педагогом. Закінчивши гімназію Св. Урсули в Дорстені, переїхала до Гамбурга, де студіювала педагогіку в Гамбурзькому університеті. Паралельно Корнелія Функе вивчала дитячу ілюстрацію в Гамбурзькому інституті дизайну.

Після закінчення навчання три роки працювала соціальним працівником із дітьми з обмеженими можливостями. Саме тоді Функе усвідомила важливість історій, які допомагають дітям відволікатися від проблемної дійсності.

Корнелія вийшла заміж за Рольфа Функе у 1981 році. У них народилося двоє дітей – Анна (1989) та Бен (1994). 2005 року сім'я переїхала до Лос-Анджелеса. У березні 2006 року чоловік Функе помер від раку.

Творчість

Функе пише для дітей і про дітей. «Я бачила, як вони (діти з неблагополучних сімей) турбуються про своїх братів та сестер, у той час, коли їхнім батькам байдуже. Я бачила, як вони сміються, хоча життя не дає їм для цього приводів. Вони навчили мене багатьом речам, і я досі їхня боржниця». Аби ці діти частіше всміхалися, Корнелія вирішила писати про них і для них. Бо їхній світ їй близький: герої історій Функе – піратки та принцеси-свинарки, дракони та феї і звичайнісінькі хлопці та дівчата, які натрапили на своєму життєвому шляху на справжнісіньке диво. В її книжках дітлахи завжди відважні, розумні й справедливо перемагають Зло.

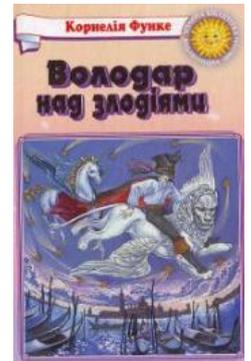
Свою кар'єру Функе почала як ілюстраторка та дизайнерка дитячих книжок. Але оформляти нудні книжки – не менш нудна справа, Розчарування від читання нудних текстів породило в ній бажання спробувати писати самій. Серед своїх улюблених книжок Функе називає «Володаря перснів» Дж. Р. Р. Толкієна, «Хроніки Нарнії» К. С. Льюїса, «Пітера Пена» Дж. Баррі.

А перші твори Функе були для дошкільнят – невеличкі тексти з яскравими авторськими ілюстраціями. А 1997 року було надруковано роман для підлітків –

«Повелитель драконів». Ця книжка розповідає про добрих, благородних драконів, які харчуються виключно місячним світлом і товаришують з людьми.

Згодом вийшов «**Володар над злодіями**» – про хлопця, який мріяв стати дорослим, і мрія якого передчасно здійснилася.

Корнелія здобула шалену популярність на батьківщині, проте їй завжди хотілося більшого. Тож вона попросила свого кузена перекласти книжки англійською. А видавець Баррі Каннінгем опублікував її романи (саме він свого часу відкрив читачам чарівний світ Гаррі Поттера).

Персонажі Функе рідко бувають просто симпатичними. Вони буркотливі, хитрі, боягузливі, винахідливі, із складними характерами – але вони завжди тривимірні і всі без винятку варті захоплення.

Міжнародна слава до Корнелії Функе прийшла 2002 року, коли в США вийшов друком переклад її роману «Володар над злодіями» (2000). Упродовж п'яти місяців він очолював списки дитячих бестселерів в США та Великій Британії. 2006 року вийшла на екрани його німецька екранізація. Ця книжка отримала одразу дві престижні американські премії в галузі дитячої літератури, а британський журнал Guardian розмістив її на першу сходинку свого хіт-параду дитячої літератури. Того ж року журнал Time назвав Функе «найвпливовішою німкенню світу».

2003 року вийшов друком чи не найвідоміший на сьогодні роман Функе – підліткове фентезі «**Чорнильне серце**», а в 2006 та 2008 роках – його продовження «Чорнильна кров» та «Чорнильна смерть». Функе внесла в книжку багато цікавих фактів з історії книгодрукування. І незважаючи на те, що дії роману відбуваються на початку нульових, у книжці жодного разу не згадано комп'ютер та між іншим сказано про телевізор. Усе обертається навколо шарудіння сторінок, які несуть вікову мудрість, або ж інших, які ще зберегли аромат типографської фарби. Адже, за словами Корнелії, це книжка «про тих, хто любить читати, і для тих, хто любить читати».

2008 року за «книжкою про книжки» було знято фільм із Бренденом Фрезером у головній ролі (Німеччина, Велика Британія, США), бюджет фільму – \$60 млн.

Екранізовані її твори: «Король злодіїв», «Чорнильне серце», «Дикі курочки», «Дикі курочки і любов», «Дикі курочки і життя», «Володар драконів», «Пастка для привидів», «Коли Санта впав на землю», «Руки геть від Міссісіпі» тощо.

Функе – одна з авторів сценаріїв до німецького дитячого телесеріалу «Сім каменів» (виходить з 1988 року).

Українські переклади:

«Володар над злодіями» (Національний книжковий проект, 2002),
«Чорнильне серце» (Теза, 2009),
«Чорнильна кров» (Теза, 2010),
«Чорнильна смерть» (Теза, 2010),
«Відчайдух. Кам'яне тіло» (Махаон, 2011),
«Володар драконів» (Ранок, 2013),
Корнелія Функе. Гільєрмо дель Торо. Лабіринт Фавна. (КСД, 2020)

У своєму блозі Функе пише про те, що відправною точкою для хорошої книги є ідея. Письменниця наголошує, що «ідеї всюди і ніде. Вони приходять із зовнішнього світу і з внутрішнього. У мене їх так багато, що не вистачить і життя, щоб записати всі». З приводу персонажів вона уточнює: «В основному, вони входять в кабінет настільки живими, що я задаюся питанням, звідки вони. Безумовно, деякі з них – результат тривалих роздумів, але інші живі відразу».

На сьогоднішній день у світі продано вже понад три мільйони книжок 65-літньої письменниці. Вона стала лауреаткою численних літературних нагород, а її найвідоміші твори – «Володар над злодіями», «Наїзник дракона» та «Чорнильне серце» – перекладені більш як 20 мовами світу. В Англії письменницю називають «німецькою Джоан Ролінг», хоча своєю продуктивністю Корнелія Функе вже значно перевершила авторку Гаррі Поттера: з-під її пера вийшло понад 40 книг.

<https://www.youtube.com/watch?v=buNf-Qj3FQM> (Біографія. Цікаві факти)

<https://www.youtube.com/watch?v=vMKUBDedWTg> («Чорнильне серце»)

<https://naurok.com.ua/prezentaciya-karneliya-funke-chornilne-serce-181533.html>
(Презентація по «Чорнильному серцю»)

12. 12 – 95 років

Чингіз Айтматов (12 грудня 1928 – 10 червня 2008) – киргизський письменник-прозаїк, гуманіст, радянський політичний та культурний діяч, представник генерації «шістдесятників». Писав російською та киргизською мовами. Твори перекладені 174 мовами світу. Загальний наклад його книг – 80 мільйонів. Неодноразовий номінант на Нобелівську премію з літератури.

Народився Чингіз Торокулович в селі Шекер Таласької області Киргизстану. Батько Торокул Айтматов був відомим державним діячем Киргизької РСР, але 1937 року був заарештований, а 1938 року розстріляний.

Трудова біографія майбутнього письменника почалася в роки німецько-радянської війни.

Самому тепер не віриться, – згадував Чингіз Айтматов, – у чотирнадцять років від роду я вже працював секретарем ради. У чотирнадцять років я повинен був розв'язувати питання, що стосуються всіляких сторін життя великого села, так ще й у воєнний час.

У 1948 році Айтматов вступив до сільськогосподарського інституту в місті Фрунзе, який закінчив 1953 року. 1952 року почав публікувати в періодичних виданнях оповідання киргизською мовою. Після закінчення інституту протягом трьох років працював у НДІ тваринництва, одночасно продовжуючи писати та друкувати оповідання. З 1956 до 1958 року вчився на Вищих літературних курсах в Москві (закінчив 1958 року). У рік закінчення курсів в журналі «Жовтень» було опубліковано повість «Обличчям до обличчя» (переклад з киргизької). Того ж року були опубліковані його оповідання в журналі «Новий світ», а також вийшла друком повість «Джаміля», що здобула для Айтматова світову славу.

Був організатором Іссик-Кульського форуму діячів світової культури (1986).

У 1988–1990 роках був головним редактором журналу «Иностранная литература».

З 1990 року працював послом СРСР, з 1992 – послом Російської Федерації в Люксембурзі. Потім – послом Киргизстану в Бельгії.

Був одружений двічі. Друга дружина – Марія Урматівна. У Айтматова двоє синів від першого шлюбу (Санджар та Аскар – экс-міністр закордонних справ Киргизстану), син Ельдар та дочка Ширін від другого, а також четверо онуків від дітей першої дружини.

У похилому віці хворів на діабет . Помер 10 червня 2008 року на 80-му році життя у лікарні Нюрнберга, де перебував на лікуванні. У зв'язку зі смертю Айтматова в Киргизії день його похорону був оголошений днем жалоби.

Похований 14 червня 2008 року в історико-меморіальному комплексі «Ата-Бейіт» у передмісті Бішкека.

Нагороди:

Лауреат Ленінської премії (1963) і трьох Державних премій (1968, 1977, 1983),

народний письменник Киргизстану.

Герой Соціалістичної Праці (1978) і багато інших.

Творчість

У творчості й духовному розвитку Айтматова можна виділити три періоди. «Повісті гір і степів» – така емблема того нового слова, з яким він ввійшов у літературу своїми ранніми, «молодіжними» здобутками: «Віч-на-віч», «Джаміля», «Верблюже око», «Топольок мій у червоній косинці» і «Перший учитель», за які й одержав у 1963 році Ленінську премію. Його герой тут – молода пристрасна людина, що протиставляє себе патріархально-родовому суспільству.

Другий період – повісті «Материнське поле» і «Прощавай, Гульсари!». Письменник переймається історією свого народу, подіями революції, колгоспів, війни. Герой тут – старець, мати.

Третій період почався з «Після казки (Білий пароплав)» і творів «Ранні журавлі», «Рудий пес, що біжить краєм моря», п'єси «Сходження на Фудзіяму», написаної разом з Калтаєм Мухамеджановим, романом «Буранний полустанок. (І довше століття триває день)». Тут письменник роздумує над першоосновами.

Серед написаного:

«Джаміля» (1958),

«Віч-на-віч» (1958),

«Топольок мій у червоній косинці» (1961),

«Перший учитель» (1962),

«Материнське поле» (1965),

«Прощавай, Гульсари!» (1966),

«Білий пароплав» (1970),

«Ранні журавлі» (1975),

«Рудий пес, що біжить краєм моря» (1977),

«І довше століття триває день» («Буранний полустанок»), 1980),

«Тавро Кассандри» (1994),

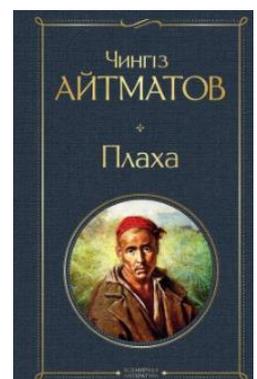
«Після казки»,

«Плаха» (1986),

«Сходження на Фудзіяму» (п'єса).

Могила Айтматова

Роман «Плаха» вперше опублікований у 1986 році в журналі «Новый мир». Ч. Айтматов показав трагедію наркоманії та зазначив: «Ми чомусь весь час переконували себе, що наркоманія процвітає десь за кордоном, але тільки не у нас. Але тим часом виявилось, що і в нашому суспільстві теж можуть виникнути такі небажані явища. Це просто лихо...». У романі порушено низку проблем: проблему совісті, богошукання, наркоманії, всюдозволеності, екологічну проблему. «Плаха» екранізована як «Плач вовчиці» (1989, реж. Д. Садирбаєв).

З 1961 по 2020 рік за творами Айтматова знято більше 30 художніх фільмів, здійснено більше 20 постановок та спектаклів у різних театрах. Сам Айтматов неодноразово виступав у ролі сценариста чи співавтора.

Самому письменнику присвячено біля десятка документальних фільмів і телепередач.

Видання українською мовою:

Твори Ч. Айтматова публікувалися українською в перекладах з киргизької:

Материнське поле (1967),
Повісті гір і степів (1972),
Джаміля (1975),
Рябий пес біжить краєм моря (1978),
Ранні журавлі (1978),
Повісті гір і степів (1980),
Твори: У 2-х томах (1983).

Увічнення пам'яті:

На честь письменника названо гірську вершину в Киргизстані (2000). Висота – 4650 м. Знаходиться в центральній частині Киргизького хребта в районі льодовика Салик;

ім'я Айтматова присвоєно міському парку та Будинку кіно у столиці Бішкек;

кілька середніх загальноосвітніх шкіл в країні носять ім'я Чингіза Айтматова;

у 1989 році була створена асоціація «Міжнародний клуб Айтматова», яка заснувала свою премію (1991), котру вручають раз на два роки;

у жовтні 2008 року в Чолпон-Аті на північному березі Іссик-Куля було відкрито пам'ятник Чингізу Айтматову;

на литовському монетному дворі викарбувано серію із шести колекційних срібних монет – «Чингіз Айтматов», «Джаміля», «Перший учитель», «Материнське поле», «Прощавай, Гульсарі!» та «Білий пароплав»;

іменем письменника названі вулиці в Бішкеку, Казані, Анкарі, Баку, Астані, Люксембурзі, Ташкенті тощо;

у 2007 році було випущено поштову марку Киргизстану, присвячену Айтматову;

2008 рік на батьківщині письменника був оголошений роком Чингіза Айтматова;

у 2009 році в Бішкеку було відкрито Будинок-музей Чингіза Айтматова;

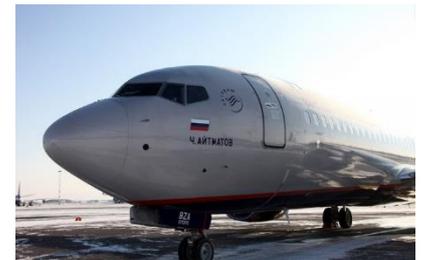
у 2011 році в Бішкеку встановлено пам'ятник письменнику на площі Ала-Тоо;

у 2011 році в Лондоні засновано Міжнародну премію ім. Чингіза Айтматова. Премію вручає Академія Айтматова, заснована в Лондоні професором Рахімою Абдувалієвою, яка довго працювала з письменником. Нагородження відбувається у день народження Чингіза Айтматова;

у 2014 році «Аерофлот» назвав на честь Чингіза Айтматова Боїнг 737-800;

у 2014 році в Анкарі (Туреччина) відкрили пам'ятник Чингізу Айтматову;

в рідному селі Шекер Таласької області 12 січня 2018 року відкрили пам'ятник Ч. Айтматову. Поряд з ним уряд виділив 15 га землі для будівництва меморіального комплексу «Чингіз-ордо».

<https://www.youtube.com/watch?v=TiVtNK5gQCA> (Ч. Айтматов підняв киргизьку національну літературу на новий рівень)

13 грудня – 130 років

Хвильовий Микола (справж. – Фітільов; **13 грудня** 1893 – 13 травня 1933) – український поет, прозаїк, публіцист, політичний діяч, один із основоположників пореволюційної української прози. Один із найвідоміших представників Розстріляного відродження, ідейний натхненник гасла «Геть від Москви!».

Народився Микола Григорович в селищі Тростянець на Харківщині (нині райцентр Сумської області) в родині вчителів.

Батько, Григорій Олексійович Фітільов, був із дворян, як писав сам Хвильовий, і був «в высшей степени безалаберным человеком» і п'яницею. Розмовляв російською, і саме завдяки йому хлопець «рано перечитав російських класиків, добре познайомився із зарубіжними – Дікенсом, Гюго, Флобером, Гофманом».

Навчався у початковій школі в селі Колонтаєві, де вчителювала його мати, Єлизавета Іванівна (до заміжжя – Тарасенко), потім продовжив навчання в Охтирській чоловічій гімназії, яку був змушений залишити через участь у «так званому українському революційному гуртку», а згодом в Богодухівській гімназії, звідки був виключений за зв'язки з соціалістами під час революційних заворушень. Атестат про освіту не отримав за пропаганду української мови.

Підлітком мандрував у пошуках заробітку Донбасом і півднем України. Пізніше працював слюсарем у ремісничій школі, у канцелярії волосної управи села Рублівки, брав участь у роботі місцевої «Просвіти».

Брав участь у Першій світовій та громадянській війнах. Частина, в якій перебував у грудні 1916 року Хвильовий, могла вирушити на фронт найраніше в березні 1917 року, а на фронт прибути в квітні–травні, коли фактично фронт перестав існувати. Хвильовий міг брати участь у фронтових баталіях влітку 1917 року, коли голова Тимчасового уряду Росії О. Керенський спробував активізувати фронт до наступу, так звана П'ята Галицька битва (1917) або Офензива Керенського.

Хвильовий був свідком революційної доби, коли маси імперської армії опинилися в стані невиразності хаосу. Він був також свідком і, можливо, учасником творення українських частин на фронті. Деякі дослідники твердять, що Хвильовий активно включився у той рух, виступав на армійських мітингах 14-ої дивізії, був обраний до солдатського комітету дивізії, де він, за своєю вдачею, керував культурно-освітньою комісією. Все це можливо. Але воно не підтвержене жодними документами, навіть свідченням самого учасника. Натомість свідчення про фронтове життя його таки є. Аркадій Любченко занотував розповідь Хвильового про те, як він на фронті писав у фронтовій

українській газеті (можливо це був «Український голос», що виходив у Ризі 1917 року за редакцією С. Пилипенка) поезії і фейлетони, підписуючи псевдонімом «Дядько Микола». Жодною своєю політичною та військовою діяльністю, членством у фронтовому солдатському комітеті, Хвильовий ніколи не хвалився. Значить – не було її (?!). Вигадувати щось він не хотів.

Натомість дрібну, але реальну творчість початківця в армійській газеті він згадував при кожній нагоді. 1919 року вступив до КП(б)У. 1921-го переїхав до Харкова і того ж року почав друкуватися. Активно заявив про себе, як один із організаторів літературно-художнього життя, член-засновник багатьох тогочасних літературних організацій – «Гарт» (1923), «Урбіно», «ВАПЛІТЕ» (Вільної академії пролетарської літератури) (1925), «Пролітфронт» (1930).

Під тиском критики «Пролітфронту» Микола Хвильовий разом з Павлом Тичиною, Миколою Кулішем, Юрієм Яновським та ще 14 письменниками вступають до ВУСПП (Всеукраїнської спілки пролетарських письменників).

У 1920-ті роки повністю підтримує і впроваджує в життя політику «українізації». У своїх памфлетах виступав проти русифікаційного і «просвітянського» векторів розвитку української радянської культури під гаслами: «Геть від Москви!», «Україна або Малоросія?», «Орієнтація на психологічну Європу».

«Перед нами стоїть таке питання: на яку зі світових літератур взяти курс? В будь-якому випадку, не на російську. Від російської літератури, від її стихії українська поезія повинна втікати як можна швидше. Справа в тому, що російська література віками тяжіє над нами, як хазяїн положення, який привчив психіку до рабського наслідування».

«Українське суспільство, зміцнівши, не примириться зі своїм фактичним гегемоном – російським конкурентом. Ми повинні негайно стати на сторону молодого українського суспільства, яке втілює не лише селянина, але і робітника, і цим назавжди покінчити з контрреволюційною ідеєю створювати на Україні російську культуру».

«Європа – це досвід багатьох віків. Це не та Європа, якій Шпенглер оголосив «присмерк», не та, що гниє, і до якої вся наша ненависть. Це – Європа грандіозної цивілізації, Європа – Гете, Дарвіна, Байрона, Ньютона, Маркса і т.д. Це та Європа, без якої не обійдуться перші фаланги азійського ренесансу».

За ці погляди був підданий нищівній критиці: після листа Сталіна «Тов. Кагановичу и другим членам ПБ ЦК ВКП(б)У» від 26 квітня 1926 року і послідуєчій за цим серії розгромних статей в пресі московського та республіканського керівництва (боротьба з «хвильовізмом»). Через це Хвильовий в 1926–1928 роках змушений був публічно засудити свої погляди та відмовитися від них.

У 1927 році працівники ГПУ УСРР завели справу-формуляр С-183, почалося стеження за діяльністю Хвильового.

У грудні 1927 – березні 1928 року перебував у Берліні та Відні. У січні 1928-го, перед поверненням в Україну, у листі до газети «Комуніст» засудив своє гасло «Геть від Москви!». Однак його покаяння було вимушеним і нещирим. Після повернення в Україну продовжував втілювати попередню ідеологічну орієнтацію ВАПЛІТЕ у створених ним журналах «Літературний ярмарок» (1928–1930) та «Пролітфронт» (1930–1931).

Після закриття обох журналів пробував писати, дотримуючись «партійної лінії», однак був майже цілком ізольований від літературного життя радянським режимом.

Навесні 1933 року письменник разом з Аркадієм Любченком побував на Полтавщині, де на власні очі бачив трагедію Голодомору. З цієї подорожі повернувся фізично й морально розбитим.

13 травня 1933 року до Миколи Хвильового у будинку письменників «Слово» прийшли Микола Куліш та Олесь Досвітній. Письменники обговорювали арешт Михайла Ялового, що стався напередодні, було вирішено домагатися прийому прокурора Верховного суду УСРР Лева Ахматова. Коли письменники вирішили розходитися, Хвильовий вийшов до свого кабінету, де й застрелився, залишивши 2 передсмертні записки. Одну з них він адресував своїй доньці, іншу товаришам-письменникам.

Смерть Хвильового стала символом краху ідеології українського націонал-комунізму й кінця українського національного відродження 1920–1930-х років. Твори та ім'я Хвильового залишалися забороненими аж до останніх років існування тоталітарного режиму в Україні.

Особисте життя

1919 року Микола Фітільов одружився з учителькою Катериною Гащенко. Будучи комуністом, рішуче відмовився вінчатися, чим викликав велике невдоволення матері дружини. На початку 1921 року залишив в Богодухові дружину та маленьку доньку і поїхав «завойовувати» Харків. У Харкові Микола Хвильовий одружився із Юлією Уманцевою, яка мала дочку від першого шлюбу. Свою пасербицю він називав Любистком, а в передсмертній записці 13 травня 1933 року заповів їй усе своє майно й авторські права.

Творчість

Залишаючи осторонь поезію, від якої письменник незабаром перейшов до прози, творчість М. Хвильового можна розділити на три періоди, а саме:

1921–1924 – час експерименту і пошуку, до якого належать безсюжетні романтичні, ліричні, побутові сатиричні етюди та оповідання «Життя», «Кіт у чоботях», «На глухий дорозі», «Редактор Кларк», «Синій листопад», «Свиня», «Арабески», новела «Я».

1925–1930 – період творчої зрілості, затвердження стилю, теоретичного осмислення мистецтва і чіткої установки на сюжетність: сатиричні оповідання «Іван Іванович» і «Ревізор», соціально-психологічна новела «З Варіної біографії» (Із Варіної біографії), новела «Мати», повість «Санаторійна зона» (Повість про санаторійну зону) і роман «Вальдшнепи», полемічні памфлети «Камо грядеши?», «Україна чи Малоросія?».

1931–1933 – «період героїчного терпіння», період поразок, відступів і останніх спроб знайти місце в новому який складається мейнстрімі. Ряд критиків вважає, що після відмови від своїх поглядів в покайних листах Хвильовий перестав існувати як письменник. Тоді Хвильовий намагався реабілітувати себе в очах партійного керівництва і відмежовується від хвильовізму. Письменник заплутався в небезпечній грі і програв в сутичці з керівництвом партії. Безвихідь привела до трагічного фіналу. Донцов вважав, що навіть якщо Хвильовий сам натиснув на спуск револьвера, зброю в його руку вклала Москва. До останнього етапу творчості відносяться «Мисливські оповідання» (письменник був завзятим мисливцем), «З лабораторії» (З лябораторії), «Майбутні шахтарі» та інші.

Вшанування пам'яті:

У Харкові встановлено меморіальну дошку на місці будинку, де з 1923 по 1930 рік жив Микола Хвильовий.

У місті Тростянець Сумської області у 2003 році було встановлено меморіальну дошку на будинку, де з 1893 по 1904 рік проживав письменник.

У селі Колонтаїв Краснокутської селищної ради Богодухівського району Харківської області 13 травня 2021 року на фасаді Колонтаївського ліцею, де навчався в початковій школі Хвильовий, відкрито меморіальну дошку.

Іменем Хвильового названі вулиці в Києві, Львові, Харкові, Рівному, Вінниці, Запоріжжі, Нововолинську тощо.

На могилі Хвильового встановлено пам'ятник.
<https://www.youtube.com/watch?v=xPuZ4hoAyjs> (Життя і творчість. Відео-урок)

<https://www.youtube.com/watch?app=desktop&v=OCjHwLU5rY8> (Українська література в іменах)

<https://naurok.com.ua/prezentaciya-mikola-hviloviy-zhittya-ta-tvorchist-314865.html>

(Презентація)

13. 12 – 95 років

Сверстюк Євген (народ. **13 грудня 1927**, запис. 1928 – 1933) – український мислитель, літературознавець, поет, перекладач, правозахисник, літературний критик, есеїст, філософ, учасник руху шістдесятництва, політв'язень радянського режиму.

Досліджував творчість М. Гоголя, Т. Шевченка, І. Франка. Засновник та з 1989 року – незмінний редактор православної газети «Наша віра», президент Українського ПЕН-клубу. Доктор філософії. Автор одного з найважливіших текстів українського самвидаву – «З приводу процесу над Погружальським», голова УАНТІ.

Народився Євген Олександрович 13 грудня 1927 року в с. Сільце (Горохівський повіт, Волинське воєводство, Польська Республіка, нині Горохівського району Волинської області, Україна). Батьки – селяни.

Освіта – Львівський державний університет, відділення «логіка і психологія» філологічного факультету (1947–1952), потім – аспірант Науково-дослідного інституту психології Міносвіти України (1953–1956).

Працював учителем української мови в Почаєві (1952), селі Богданівка Підволочиського району (1953), викладачем української літератури Полтавського педагогічного інституту (1956–1959), старшим науковим працівником НДІ психології (1959–1960), завідувачем відділу прози журналу «Вітчизна» (1961–1962), старшим науковим працівником відділу психологічного виховання НДІ психології (1962–1965), відповідальним секретарем «Українського ботанічного журналу» (1965–1972).

1965 року в Одеському університеті був призначений день для захисту дисертації на ступінь кандидата педагогічних наук. Захист за тепер зрозумілих причин не відбувся.

У 1959, 1960, 1961, 1965 (за виступи проти дискримінації української культури), 1972 (за промову на похороні Дмитра Зерова) роках його звільняли з роботи за політичними мотивами. Переслідуваний протягом років за участь у «Самвидаві» і протести проти арештів і незаконних судів, у січні 1972 року – заарештований і в березні 1973 року засуджений за статтею 62 ч. I КК УРСР за виготовлення і розповсюдження документів «самвидаву» до семи років таборів (відбував у ВС – 389/36 у Пермській області: на завершення отримав 15 діб карцеру, де сидів із кримінальними в'язнями, уник «програмованого» адміністрацією «зони» конфлікту з ними, вони на прощання подарували іконку) та п'яти років заслання (з лютого 1979 року – столяр геологічної експедиції в Бурятії). З жовтня 1983 до 1988 року працював столяром на київській фабриці індпошиву № 2.

Влітку 1987 року з Сергієм Набокою (голова ради), Олесем Шевченком, Ольгою Гейко-Матусевич, Віталієм Шевченком, Миколою Матусевичем та іншими створили Український культурологічний клуб (УКК). Улітку 1988 року разом із товаришами з УКК біля пам'ятника св. Володимиру відзначили 1000-ліття Хрещення Русі в день початку «офіційного святкування» у Москві, незважаючи на «тупцяння чоловіків у чорних капелюхах». Інформацію про подію масово передруковували за кордоном.

Після проголошення Незалежності України був активним ідеологом дерадянізації країни.

Широко відомі його публікації, присвячені подоланню радянського спадку в духовному житті:

...Наші полиці заставлені книжками совєтської епохи. Більшість із них ніколи не будуть прочитані. І не тому, що перейняті духом зужитої ідеології. Основна їхня вада – лжесвідчення. Вони неправдиві, бо оминають важливе, але не суголосне з партійною ідеологією, акцентують дрібне і другорядне, що не сприяє розумінню часу і людини. Книжка, яка не дає правдивих свідчень чи то на догоду замовникові, чи з безпринципності автора, не має вартості...

Євген Олександрович нагороджений Орденом Свободи «...за видатні заслуги в утвердженні суверенітету та незалежності України, мужність і самовідданість у відстоюванні прав і свобод людини, плідну літературно-публіцистичну діяльність та з нагоди Дня Свободи...» згідно з Указом Президента України «Про нагородження Є. Сверстюка орденом Свободи» від 25 листопада 2008 р. № 1075/2008.

Він – один із учасників ініціативної групи «Першого грудня», створеного в 2011 році об'єднання українських інтелектуалів та громадських діячів. У її складі був одним із авторів Національного акту свободи – пропонуваного Верховній Раді України суспільного договору, який був опублікований 14 лютого 2014 року і мав на меті знайти шляхи виходу з політичної кризи.

Помер 1 грудня 2014 року, не доживши дванадцяти днів до свого 87-го дня народження. Поховання відбулося 4 грудня 2014 року на Байковому кладовищі. Відспівали Сверстюка в церкві Різдва Богородиці УАПЦ, прощалися з дисидентом у Будинку вчителя.

Творчість

Сверстюк Євген – автор книг, численних статей з літературознавства, психології та релігієзнавства; поезій, перекладів із німецької, англійської, російської мов на українську.

Низка літературно-критичних есеїв Сверстюка, публіцистично актуалізованих у пов'язанні з проблемами сучасності, об'єднані спільною ідеєю боротьби за суверенність української культури – від Івана Котляревського до

наших днів. Деякі з них з'явилися (головно у першій половині 1960-х) у журналах «Вітчизна», «Дніпро», «Жовтень», «Дукля» (есе про М. Зерова «Гострої розпуки гострий біль»), газеті «Літературна Україна»; ін. (з кін. 1960-х рр.) у «Самвидаві» («Котляревський сміється», «Остання сльоза» – про Тараса Шевченка, «В. Симоненко – ідея», «Слідами казки про Іванову молодість» та ін.), передруковані за кордоном (головно у збірці «Широке море України», 1972, «Панорама найновішої літератури в УРСР», 1974). Окремою книгою (у «Самвидаві») вийшов есей «Собор у риштованні» (1970) – про роман «Собор» Олеся Гончара.

Твори:

Собор у риштованні. – Київ: Самвидав, 1970.

Блудні сини України / упоряд. Тарас Марусик. – Київ: Т-во «Знання» України, 1993.

На святі надій: вибране. – Київ: Наша віра, 1999.

На хвилях «Свободи»: короткі есеї. – Луцьк: ВМА «Терен», 2004.

Не мир, а меч. Есеї. – Луцьк: ВМА «Терен», 2009.

Правда полинова. – Київ, Києво-Могилянська академія, 2009.

Шевченко понад часом: есеї / упорядник Олексій Сінченко. – Луцьк: ВМА «Терен» – Київ: Видавничий дім «Києво-Могилянська академія», 2011.

Гоголь та українська ніч / упоряд. Олексій Сінченко. – Київ: Клію, 2013.

Світлі голоси життя. – Київ: Клію, 2015.

Шевченко понад часом: есеї. Вид. третє, виправлене та доповнене / упоряд. Олексій Сінченко. – Київ: Клію, 2015.

На полі честі. Кн. 1. Невже то я / упоряд. Олексій Сінченко. – Київ: Клію, 2015.

Писані синім крилом / упоряд. Олена Голуб. – Київ: Клію, 2015.

Премії:

Державна премія України ім. Тараса Шевченка (1995) за книгу «Блудні сини України»;

Премія «Світло справедливості» (2010).

Вшанування:

У 2015–2016 роках в Києві, Броварах, Полтаві, Кропивницькому, Луцьку перейменували вулиці на честь Євгена Сверстюка.

13 грудня 2018 року на державному рівні в Україні відзначалася пам'ятна дата – 90 років від дня народження Євгена Сверстюка (1928–2014).

<https://www.facebook.com/watch/?v=495057102472715> (Люди епохи. Євген Сверстюк)

<https://www.radiosvoboda.org/a/27263299.html> (Євген Сверстюк у спогадах)

Більш, ніж півстоліття він (Євген Сверстюк) був моральним камертоном нашого народу

(Б. Гудзяк)

18. 12 – 120 років

Завадович Роман (криптоніми, псевдоніми: М. М., Роман зі Славної, Фортіссімо, Роляник, Володимир Переяславець, М. Мамороський та інші; **18 грудня** 1903 – 31 травня 1985) – український поет, письменник, журналіст, редактор, культурно-освітній діяч, педагог.

Народився Роман Михайлович у вчительській сім'ї в селі Славна Золочівського повіту (до 2020 – Зборівський, тепер – Тернопільський район Тернопільської області, Україна). Дитинство провів у селах Плісняни, Присівці (тепер – Зборівського/Тернопільського району) та Ремезівці (нині – Золочівського району Львівської області). *«У Присівцях прожив я своє дитинство і там*

назавжди лишилася частинка мого серця. Річка, луги, садки і поля – все те, мов живе, вимальовується в моїй пам'яті. На горбі, біля гостинця зі Зборова до Золочева, стоїть могила козацька, пам'ятка історичного бою гетьмана Богдана Хмельницького з поляками 1649 року».

Закінчив початкову школу в Присівцях. Навчався у гімназіях Перемишля, Золочева й Тернополя. Великий вплив на нього справили Іван Франко, з яким упродовж трьох років (1912–1914) під час вакацій у Криворівні мешкав під одним дахом, також фольклорист та етнограф Володимир Гнатюк.

Склавши 5 червня 1920 року матуру (іспит зрілості) у Тернопільській гімназії, приїхав до Львова; тут став студентом Українського таємного університету. Опісля студював (з перервами) славістику у Львівському державному університеті (закінчив у 1938 році, магістр філософії). Під час студій належав до «Гуртка студентів-українців» та до літературного об'єднання «Листопад». З 1923 року вчителював на Золочівщині, провадив там культурно-освітню роботу у селах: заснував читальні «Просвіти», гуртки «Рідної школи» і «Сільського господаря», організував кооперативи, самоосвітні секції молоді, хори, театральні гуртки, ставив п'єси.

З 1937-го – постійний співробітник заснованого у Львові журналу для дітей «Малі друзі». У 1939 – 1941 роках викладав українську мову та літературу в середній школі у Золочеві. Під час німецької окупації жив у Ремезівцях, співпрацював із журналом «Малі друзі» (Краків–Львів).

В 1944 році виїхав до Німеччини, жив у різних таборах для переселенців (найдовше – у Бад Верісгофені).

Із серпня 1945 до травня 1948 року викладав українську мову та літературу в таборівій гімназії у Міндельгеймі. Співзасновник (з Б. Гошовським)

Об'єднання Працівників дитячої літератури (1947). 1949 року емігрував до США (м. Амстердам, з 1950 – м. Чикаго).

З часу створення (1954) журналу для дітей «Веселка» співробітничав із ним і входив до його редакційної колегії. Дебютував у літературі віршем «Святий Миколай» у львівському двотижневику «Світ дитини» (15. 12. 1920). Твори публікував під псевдонімами Роман зі Славної, Фортіссімо, Роляник, Володимир Переяславець, М. Маморський, криптонімом М. М. та ін.

Поезії, сценічні картини та інші художні твори, статті друкував у журналах «Дажбог», «Дзвони», «Літературно-науковий вісник», «Молода Україна» (всі – Львів), «Сонечко», «Юні друзі» (Лондон), «Євшан-зілля» (Торонто), «Мій приятель» (Вінніпег), «Веселка» (США), «Наше Життя» (Філадельфія), «Овид», «Церковний Вісник» (Чикаго), «Вільне слово» (Сідней) та інших, у газетах, календарях, альманахах.

Автор виданих у Львові книг «Князь Марципан» (друге видання – Регенсбург-оселя, 1948), «Рицар Лесь», «Серед ангелів» (усі – 1924), «Казка про царевича Івана», (1925), «Через файку» (1927), «На дворі царя Гороха» (1935), «Живий страхопуд», «Покарані калатьки» (обидві – 1936), «Пісня про княжу Україну» (1938, друге видання – Краків, 1941), а також **«Пригоди гномика Ромтомтомика»** (Краків, 1940; Сідней, 1955; США, 1957; Торонто–Нью-Йорк, 1964; Чикаго, 1979), «Геть із чортиком», «Діва Марія допомогла» (обидві — Вінніпег, 1951), «Карпатський чарівник» (Чикаго, 1980) та інші.

Автор передмови до історичної повісті Н. Королеви «Quid est verita?» («Що є істина?»); Чикаго, вид-во Миколи Денисюка, 1961) та її редактор. Редактор книжкових видань у видавництві М. Денисюка у Чикаго, редактор мови журналів «Овид», «Церковний вісник», «Лікарський вісник», «Інформаційний вісник» та інших періодичних видань, брав участь у редагуванні радіопередач для дітей.

Надзвичайний професор мови та літератури Українського Католицького Університету в Римі, вів курси з мовознавства у філії цього університету в Чикаго. Викладав українську мову в Школі українознавства (1951–1956) та на Педагогічних курсах імені П. Могилы. Співзасновник Братства св. Андрея Первозваного в Чикаго, яке згодом надало йому почесне звання «старшого брата».

Статті та спогади Р. Завадовича вміщені у збірнику «Зборівщина» (1985). 1992 р. в Тернополі видана збірка «Три казки» (упорядник Б. Мельничук), куди увійшов твір «Про хруща-листоношу, що вмів раду собі дати». 1995 року в Тернополі перевидана книжка Р. Завадовича «Пригоди Гномика-Ромтомтомика» (ред. Б. Мельничук).

З 1954 року і до кінця життя письменник жив у Чикаго (США). Там і помер 31 травня 1985 року.

Твори:

Геть із чортиком (сценка на св. Миколая) [Архівовано 4 грудня 2021 у Wayback Machine.]. – Вінніпег: Мій Приятель, 1951.

Пригоди гномика Ромтомтомика [Архівовано 5 березня 2016 у Wayback Machine.]. – Торонто: Об'єднання Працівників Дитячої Літератури, 1964.

Про двох цапків. Дві козочки [Архівовано 10 квітня 2015 у Wayback Machine.]. – Торонто, 1968.

Покарані калатьки [Архівовано 2 квітня 2016 у Wayback Machine.]. Львів, Світ дитини, 1936.

Вірші // Буде нам втішатися Україна-мама: читанка / упоряд.-ред. Б. Мельничук. – Тернопіль, 2000.

Вірші // Рости на щастя України-мами: Галицька читаночка / ред.-упоряд. Б. І. Мельничук, Б. В. Проник. – Тернопіль, 1991.

Вірші із зеленого альбома // Тернопілля'95: регіон. річник. – Тернопіль, 1995. – С. 412–413.

Гей, піду я в гори; За Вітчизну нашу; Молитва; Молитва школярів; Молитвою тебе вітаєм, мати!; Розмова з Бозею: вірші // Богославень: духовна поезія західноукраїнських авторів / ред.-упоряд. Б. Мельничук, М. Ониськів. – Тернопіль, 1994. – С. 15–19; 82–87, 182–183, 227, 230, 307–308.

Дідусь був усусом (вірш) // Русалка Дністрова. – 1998. – № 19 – 20. – С. 4.

Зборів; Горить-сія на небесах...; Пісня: вірші // Медведик П. Літературно-мистецька та наукова Зборівщина: словник біографій визначних людей. – Тернопіль, 1998. – С. 122–125.

Зборів; За Вітчизну нашу: Вірші // Тернопіль. – 1991. – Дод. 2. – С. 78–79.

«Озветься грім могутнім волі словом...»: [вірші] // Відродження. – 1991. – 8 серп.

Різдвяна ніч :[вірші] // Русалка Дністрова. – 1994. – № 1; Селянська доля. – 1994. – № 1. – С. 2.

Свят-вечір; Різдвяна ніч; Новітня колядка: вірші // Тернопіль вечірній. – 1992. – 4 січ.

Твори для дітей // Тернопіль. – 1996. – № 1.

Українське море: вірш // Русалка Дністрова. – 1996. – № 2. – С. 2.

Три казки / Р. Завадович, Б. Лепкий, А. Лотоцький. – Тернопіль, 1992.

Пригоди гномика Ромтомтомика. – Тернопіль : Збруч, 2003.

Карпатський чарівник. – Чикаго, 1980.

Казка-вігадка смішна про ведмедя-ласуна. – Торонто – Нью-Йорк : Нашим дітям, 1966.

Гоца Драла: казкові пригоди пари гномиків. – Тернопіль : Збруч, 2004.

Всім пора колядувати. – Львів : ВСЛ, 2018.

Бог і Україна: вибрані твори. – Тернопіль : Збруч, 2003.

Вибрані твори. Т.1 :поезії. – Тернопіль : Економічна думка, 2001.

Вибрані твори. Т. 2. – Тернопіль : Тернограф, 2008.

Вшанування пам'яті:

почесна грамота Українсько-Американської Молодечої Ради в Чикаго «За творчу працю для української молоді» (30 січня 1960);

«таблиця вдячності» від Пласту з нагоди 50-ліття літературної діяльності (1970);

фонд для видання творів письменника з нагоди 55-ліття літературної творчості (Чикаго, 27–28 березня 1976);

хрест Українського Вільного Козацтва за літературну працю на користь української визвольної ідеї;

почесна грамота Чиказького відділу Українського Конгресового Комітету «Українця року» за великі заслуги на ниві української культури (22 січня 1978);

шкільний рік Романа Завадовича, проголошений Українською громадою Чикаго на 1980/81 н. р.;

Зборівській гімназії присвоєно ім'я Романа Завадовича (з нагоди 90-річного ювілею письменника);

за твором «Пригоди гномика Ромтомтомика» Тернопільський академічний обласний театр актора та ляльки поставив виставу «Добродушко» (драм. варіант Б. Мельничука і Р. Олефір).

МОЛИТВА

Всевишній Боже, світу Володарю,
Прийми молитву, мого серця спів:
До стіп Твоїх складаю щирю дяку,
Що Українцем Ти мене створив.
І що така велика та багата
Моя земля рідна, немов рай,
За те, що я героям стався братом,
Що, як вони, кохаю Рідний Край.
За те, що Ти народові мойому
Ніколи щедрих ласок не скупив,
Що дав йому чарівну нашу мову,
Чарівну пісню, наче диво з див.
Не опускай його з своєї власті,
Йому на власній поможи землі
Добути кращу долю і покласти
Вінець нев'ялий слави на чолі.
Моїй душі дай, Боже, твердість криці,
Будь сторожем думок і справ моїх,
Зроби, щоб честі Рідної Землиці
Поганим вчинком я не сплямив ввік.
Амінь.

<https://romanzavadovich.blogspot.com/> (Видатні постаті Зборівщини. Роман Завадович)

<https://naurok.com.ua/prezentaciya-literaturniy-zboriv-210817.html> (Літературний Зборів. Презентація)

https://www.youtube.com/watch?app=desktop&v=MeoGCqV3_wA (Роман Завадович «Цілий світ без міри звеселився»; є біографія)

https://www.youtube.com/watch?v=7JqoXWI_los (Інтегроване заняття з розвитку мовлення за віршем Р. Завадовича «Зима, зима»)

<https://www.youtube.com/watch?v=u7ZosdLQwWA> («Пригоди гнома Ромтомтомика»)

Доктор філософії Володимир Болюбаш так згадував про Р. Завадовича: **«Він був носієм справжньої української національної культури, її глибоким знавцем. Навколо нього було дуже сильне магнітне культурне поле, люди завжди тягнулися до нього».**

Письменник ішов за прикладом своїх попередників – змальовував світ з кращого боку, пробуджував любов і приязнь між людьми в родині, в громаді, в народі. Для письменника на першому місці завжди були Бог і церква, за ними йшли пошана до батьків, вірність своїй батьківщині.

19. 12 – 155 років

Портер Елеонор (з дому – Ходжмен; **19 грудня** 1868 – 21 травня 1920) – американська письменниця. Насамперед відома як авторка романів для дітей «Полліанна» та «Полліанна дорослішає».

Елеонор народилася у місті Літлтон, штат Нью-Гемпшир, у родині перших переселенців до Америки. Вона була молодшою дитиною (старший брат Фред народився в 1864 році) і єдиною дочкою фармацевта Френсіса Флетчера Ходжмена та його дружини Луелли Френч (урод. Вулсон). Як і її предки, Елеонор належала до конгрегаціоналістської церкви. Її дідусь Френсіс Ходжмен був першим у Літлтоні годинником і ювеліром, що влаштувався в тих місцях у 1831 році; згодом він додав до своїх занять фармацевтику.

Як і її мати, Елеонор не відзначалася міцним здоров'ям і була змушена відмовитися від відвідування загальноосвітньої школи, перейшовши на домашнє навчання.

З дитинства Елеонор захоплювалась музикою, співала в церковному та світському хорах, вчилася у бостонській консерваторії.

Після одруження з бізнесменом Джоном Лиманом Портером у 1892 році вона переїхала разом з чоловіком спершу в Масачусетс, потім в Теннессі, а згодом в Нью-Йорк. У їхньому великому будинку тут мешкала й мати-інвалід Елеонор Портер. У пари не було дітей. В 1901 році місіс Портер закинула музику й захопилася письменством.

У 90-х роках на сторінках американських журналів з'являються її перші оповідання, написані під псевдонімом Елеонор Стюарт, а в 1907 році світ побачив перший роман «Зустрічні течії». Справжній успіх прийшов до письменниці в 1911-му після виходу романтичної комедії «Міс Біллі» з 18-річною головною героїнею. Завдяки успіху Портер написала продовження «Рішення Міс Біллі» (1912) і «Міс Біллі виходить заміж» (1914).

Найвідоміший роман письменниці «**Полліанна**» (1913) був прихильно зустрінутий критиками та читачами, увійшла до списку восьми головних бестселерів року.

Наступні чотири роки твори Елеонор Портер входили до щорічного списку десяти кращих книг року: «Просто Давид» (1916), «The Road to Understanding» (1917), «Oh, Money! Money!» (1918), «Mary Marie» (1920).

«Полліанна» була незабаром перекладена 8 мовами, пережила кілька перевидань, була адаптована до театральної постановки та мюзиклу в 1916 році.

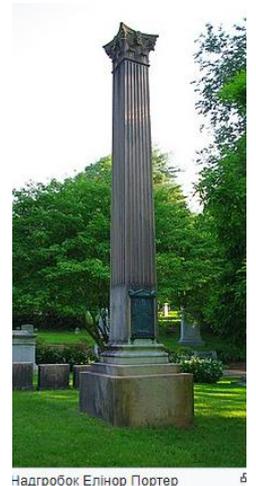
Пізніше вийшов фільм. Відома американська актриса, зірка німого кіно Мері Пікфорд, за право екранізувати роман заплатила його авторці чималу на той час суму.

Роман «Полліанна» захопив читачів настільки, що на адресу Елеонор Портер посипався шквал листів з проханнями розповісти, що сталося з головною героїнею роману далі. Тому вже в 1915 році письменниця видала друком наступний роман – «Полліанна дорослішає».

Всього за кілька років письменницької кар'єри Елеонор Портер створила 6 томів коротких оповідань і 16 романів для дітей та дорослих.

У 1920 році на 51 році життя Елеонор Портер померла у місті Кембридж, штат Массачусетс. Її смерть стала несподіванкою, оскільки письменниця відчувала легке нездужання, але продовжувала писати й навіть будувала плани на майбутнє літо. На її надгробку висічено напис: «Тій, чий твори привнесли сонячне світло в життя мільйонів».

Надгробок Еліно́р Портер

Наступного дня по її смерті газета «Нью-Йорк Таймс» опублікувала некролог під заголовком «Померла авторка «Полліанни»».

Переклади українською:

Існує велика кількість українських перекладів творів «Полліанна» та «Полліанна дорослішає». 2018-го року світ побачив перший український переклад роману «Просто Девід».

Фільми за творами Елеонор Портер:

2003 – «Полліанна» – телефільм; реж. Сара Гардінг, у головній ролі Джорджина Террі (Велика Британія),

1990 – «Поллі. Повернення додому» – музичний фільм; всі ролі – персонажі «Полліанни» (США),

1989 – «Поллі» – музичний фільм за романом «Полліанна» (США),

1986 – «Полліанна» – мультиплікаційний телесеріал (Японія),

1982 – «Пригоди Полліанни» – телефільм; у головній ролі Петсі Кензіт (США),

1973 – «Полліанна» – телефільм; у головній ролі Елізабет Арчард (Велика Британія),

1971 – «Життя прекрасне, коли любиш» – фільм за романом «Полліанна» (Туреччина),

1960 – «Полліанна» – кольоровий фільм; студія Волта Діснея, реж. Девід Свіфт, у головній ролі Гейлі Мілз (США),

1958 – «Полліанна» – чорно-білий фільм (Бразилія),

1920 – «Полліанна» – німий фільм, чорно-білий; реж. Пол Пауел, у головній ролі Мері Пікфорд (США),

1919 – «Світанок» – німий, чорно-білий фільм; за однойменним романом(США).

Вшанування пам'яті:

на честь письменниці в її рідному місті Літлтоні відзначається кожного року День Полліанни в червні та день пам'яті Портер у грудні;

у психології відомий принцип Полліанни;

у Літлтоні стоїть пам'ятник Полліанні;

у коміксі «Ліга видатних джентльменів» Алана Мура з'являється героїня Поллі Уїтер, яка зберігає оптимізм, незважаючи на посягання вигаданого героя-невидимки Гріффіна.

<https://www.youtube.com/watch?v=8ema-6RNpzM> (Відео. Сторінки життя і творчості)

<https://svitppt.com.ua/biografiya/eleonor-porter.html> (Презентація. Біографія)

<https://naurok.com.ua/eleonor-porter-biografiya-pismennici-341244.html> (Коротка презентація. Біографія)

<https://naurok.com.ua/prezentaciya-uroku-iz-zarubizhno-literaturi-dlya-5-go-klasu-na-temu-eleonor-porter-pollianna-sistema-obraziv-tvoru-6318.html> (Презентація. На урок)

<https://www.youtube.com/watch?v=14uLRCE5x-g> («Полліанна»)

19. 12 – 85 років

Врублевська Валерія (19 грудня 1938) – українська письменниця, драматургиня, перекладачка. Кандидат філософських наук, доцент. Член Спілок письменників СРСР (з 1972), України (з 1992).

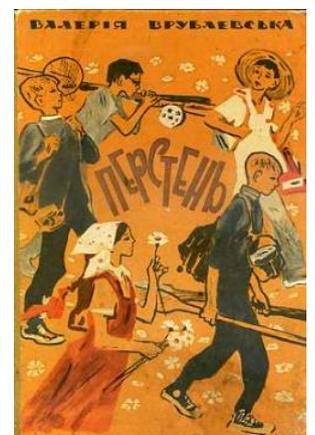
Народилася Валерія Василівна в Житомирі у сім'ї фінінспектора Василя Микитовича Сахненка-Березняката та Ірини Корнелівни Остронецької. Росла разом з двома молодшими братами і старшою сестрою. Дитинство маленької Валерії припало на воєнні 1940-і роки. Кілька років родина жила у землянці під обстрілами, пережила німецьку окупацію. Читати вчилася з газет, а книги вперше побачила після війни: знайшла дитячі книжки з малюнками на горищі старого будинку. Як згадує письменниця: «... З тієї хвилини до мене прийшло відчуття, що немає більшого щастя на світі, ніж читати і писати».

Після закінчення школи поступила в Житомирський геодезичний технікум. У 18 років покинула навчання і вийшла заміж за викладача політекономії технікуму Віталія Врублевського, в 19-ть народила сина Сергія, який у майбутньому став вченим нейробіологом, дослідником та автором наукових праць з фізіології нервової системи. Після того, як технікум було переведено в Ярунь Новоград-Волинського району, сім'я переїхала за місцем нової роботи чоловіка. Згодом чоловік закінчив в Києві аспірантуру і став викладачем Київського університету. Валерія вступила до університету на філологічний факультет, який успішно закінчила в 1968 році. 1967-го року дебютувала як перекладач з польської мови: переклала твір Марії Канн «Блакитна планета».

Після аспірантури Валерія Врублевська отримала вчене звання кандидата філософських наук і доцента. Після закінчення аспірантури працювала старшим науковим співробітником Київського філіалу інституту наукового атеїзму Академії суспільних наук.

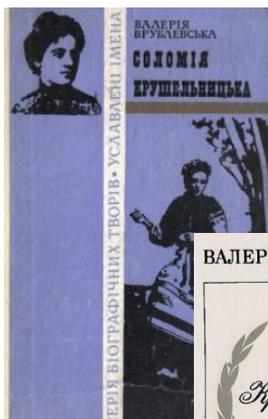

В ці ж роки почалася її письменницька діяльність. 1969 року побачила світ перша книжка для дітей письменниці **«Перстень»**, **«Казки Турханового острова»** (1971), **«Несподівані мандри»** (1974). Чоловік, знаючи її суперечливий характер, радив писати тільки для дітей. Але вона жила протиріччями, властивими художнику. Чоловік в ті роки займав високу посаду в апараті В. Щербицького.

Її вважали вдачливою, їй заздрили. Але за зовнішнім благополуччям завжди приховувався якийсь надлом. Валерія Врублевська – непересічна фігура культурного середовища свого часу. Як успішна жінка, письменниця, дружина високопосадовця, безперечно притягувала до себе увагу. За іронією долі саме після перенесеного нею інсульту (1989) плітки і домисли послужили ґрунтом для тогочасних творів (1992–1993) письменників – її сучасників та сучасниць. Сама Врублевська згадує про цей період так: *«Про мене писали доволі часто. І як не дивно – ніколи позитивно. Але я ні на кого не в образі. Якщо говорю щось зле, то обов'язково додаю щось добре, тому що було й таке. Вони ж бачать в мені тільки зло. Хоча кожному, хто про мене писав, я свого часу допомагала, підтримувала. Зрештою, що ж я можу зробити, якщо люди, що пишуть, шукають для своїх літературних вправ і нікого цікавішого в своєму житті не знаходять окрім мене. І я їм співчуваю. Направду, достойнішим є послужити літературі прототипом».*

Незважаючи на це, письменниця не вважала себе зламаною і продовжувала писати. Чоловік говорив, що на Валерії тримається уся сім'я: що вона віддана сину та онукам. *«Я ніколи не поклала б життя своїх близьких нижче літератури. Ніколи б не зробила для своєї літературної кар'єри чогось, що могло б зіпсувати людям життя. Я вважаю, що література не може бути спеціальністю. Письменництво це світобачення, дух і ставлення до світу»,* – каже Валерія Врублевська.

Сьогодні Валерія Врублевська авторка книг: «Перстень» (1969), «Несподівані мандри» (1974), роману-біографії «Соломія Крушельницька» (1986), романів і повістей: «Емансипантки» (про О. Кобилянську, 1989), «В тени деревьев, которых нет», «Женщина и гипнотизер», «Век мой – враг мой»; сценаріїв і п'єс «Кафедра», «Возвращение Батерфляй», «Первоцвет», «Визави», «Перекресток», «Призвание», «Искушения Хомы Прута», «Окаянные женщины» та інших. Сенсаціями в літературному житті були біографічні романи В. Врублевської про С. Крушельницьку і останній – про О. Кобилянську. Письменниця занурилась у стихію духовного і творчого життя цих двох великих жінок і збагатила українську літературу талановитими художньо-документальними творами.

Як драматург Валерія Врублевська набула слави п'єсою «Кафедра». В 1981 році ця п'єса йшла і на сцені Житомирського муздрамтеатру. Ще ніколи зі сцени театру так відверто не говорилось про виразки суспільства. Зміст п'єси

актуальний і сьогодні. Друге життя «Кафедри» дав Львівський театр ім. М. Заньковецької, який вчергове поставив п'єсу в 2007 році, враховуючи ті зміни, що відбулися в житті нашого суспільства. П'єса «Кафедра» йшла у 80-ті роки більш ніж в 40 театрах України, Росії, Чехії, Румунії та інших країн Європи, в тому числі на сцені Київського театру російської драми вона витримала 300 аншлагов.

А фільм «Повернення Батерфляй» за її сценарієм увійшов у число 100 найкращих кінострічок України.

Нагороди:

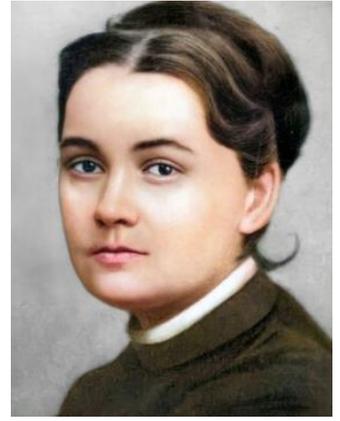
1985 – премія ім. О. Корнійчука

<https://www.youtube.com/watch?v=gbM0JkcltIg> (В. Врублевська «Соломія Крушельницька». Уривки)

<https://www.youtube.com/watch?v=FeZfDpXvtLk> (Буктрейлер. «Шарітка з Рунгу» (біографічний роман про Ольгу Кобилянську) Валерії Врублевської)

22. 12 – 190 років

Марко Вовчок (справж. – Вілінська Марія Олександрівна; **22 грудня** 1833 – 28 липня (10 серпня) 1907) – українська письменниця, перекладачка, видавниця російського походження.

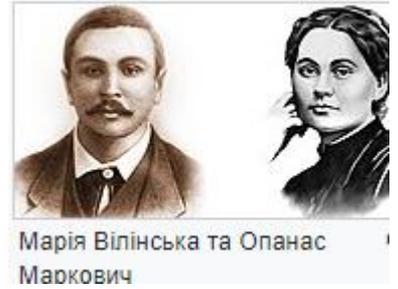
Одружена з українським етнографом Опанасом Марковичем та російським офіцером Михайлом Лобачем-Жученком, мати російського публіциста Богдана Марковича, троюрідна сестра російського літкритика Дмитра Писарева, старша сестра російського письменника Дмитра Вілінського та тітка українського дипломата Олександра Вілінського.

Народилася в маєтку Єкатерининське Єлецького повіту Орловської губернії у збіднілій російській дворянській сім'ї. Мати Марка Вовчка походила з княжого роду Радзивілів, а бабка матері була полькою-литовкою. Батько мав білоруське коріння. Зростала в російськомовному середовищі. Її мати, Параска Данилова – була грамотною жінкою, яка знала кілька мов, мала дуже важке життя. Вона 15-літньою вийшла заміж, у 28 років овдовіла, а відтак одружилася вдруге з картярем і пияком, який проциндрював маєток. Мати вирішила рятувати дітей і кинулася прилаштовувати їх поза домом. У 1845 році виховувалася в приватному пансіоні в Харкові.

Пізніше Марію відвезли в Орел до заможної тітки, яка взялася виводити небогу в люди. Купувала сукні, вчила гарних манер, вивозила на бали. Вдале заміжжя видавалося єдиним шансом. На формуванні поглядів позначилося тривале перебування в інтелігентних сім'ях російських родичів, зокрема батьків Д. Писарева (пізніше – критика й близького друга).

В салоні Маріїної тітки К. П. Мардовіної в Орлі часто збиралися відомі письменники й фольклористи. До Марії посватався один із найреспектабельніших представників місцевого вищого світу – красень, «передова людина», власник розкішного будинку в місті й сільської садиби з англійським парком. Тітка була на сьомому небі від щастя. А коли племінниця відмовила, то розгорівся страшний скандал. Марія мотивувала своє фатальне для родини рішення тим, що покохала іншого – Опанаса Марковича, політичного засланця. Його вигнали під Орел за причетність до Кирило-Мефодіївського товариства.

Після скандалу дівчина вислухала ультиматум і пішла з дому. Вона винайняла собі кімнату й за кілька тижнів стала на ноги, заробляючи гаптуванням-вишиванням і репетиторством. Тітка побоялася ще більшого розголосу і вмовила втікачку повернутися. 1850 чи 1851 року відбулося скромне вінчання з Опанасом Марковичем. Маріїні друзі свідчили про таке: Вілінська хотіла заміжжя не так через палке почуття, як через бажанням будь-що вирватися з-під родинної опіки.

Проживаючи з Марковичем у 1851–1858 роках у Чернігові, Києві, та Немирові, глибоко вивчила життя, культуру та мову українського народу.

Збірка перших українськомовних творів Марка Вовчка, написаних у Немирові та надрукованих під назвою «Народні оповідання» (Санкт-Петербург, 1857), відразу стала надзвичайно популярною серед української інтелігенції. Попри те, що до першої збірки увійшло лише 11 невеликих творів (серед них оповідання «Сестра», «Козачка», «Чумак», «Одарка», «Сон», «Панська воля», «Викуп»), вона справила велике враження на літературно-громадську думку. У Немирові Вілінська почала писати соціальну повість «Інститутка», яка пізніше з'явилася у журналі «Основа» і яку вона завершила наступного року в Петербурзі.

У 1859 році Вілінська переїздить до Петербурга разом із Марковичем. Цього ж року в Москві друкується більшість її перших оповідань російською у збірці «Рассказы из народного русского быта». У Петербурзі вона входить у коло українських письменників та культурних діячів, зокрема колишніх кирило-мефодіївських побратимів Маркевича – Василя Білозерського, Миколи Костомарова, Пантелеймона Куліша та Тараса Шевченка. По-дружньому прийняла співвітчизницю і громада російських літераторів, зокрема Іван Тургенєв, Микола Некрасов, Олексій Плещеев, Олексій Писемський та Едвард Желіговський-Сова.

У 1859 році Марія тяжко захворіла і виїхала разом з Марковичем на лікування до Німеччини.

Під час перебування в 1859–1867 роках у Франції, Німеччині, Швейцарії, Італії зустрічається з Дмитром Менделєєвим, Олександром Бородіним, Іваном Сеченовим. За сприяння Івана Тургенєва знайомиться з Жулем Верном, Олександром Герценом та Левом Толстим. Також Вілінська пише оповідання та казки французькою, друкуючи їх в паризькому «Журналі виховання й розваги» П.-Ж. Сталя (Етцеля).

За кордоном Вовчок зустрічалася з чеськими письменниками Йосифом Фрічем, Яном Нерудою та була близькою до кола польських літераторів і революційних емігрантів. Згодом брала участь у розповсюдженні в Росії

революційних видань Герцена, організувала для «Колокола» матеріали політично-викривального характеру.

У звабливої Марка були романи і з П. Кулішем, і з І. Тургенєвим, і з М. Добролюбовим, і з О. Пассеком, і з Д. Писарєвим. Проте урешті-решт її останнім чоловіком і другим законним був дрібний чиновник М. Лобач-Жученко.

Марія Вілінська і Пантелейлон Куліш домовилися про спільне життя за кордоном. Куліш, залишаючи дружину, поїхав за Марком і одразу ж повернувся. Застав її у Берліні з І. Тургенєвим. 30 років ображений коханець виливав гори бруду й непристойностей на звабливу Марка Вовчка.

Повернувшись до Петербурга у 1867 році, Вілінська почала писати повісті російською: «Жили да были три сестры» (укр. Жили були три сестри), «Червонный король» (укр. Чирвовий король), «Тюлевая баба» (укр. Тюлівське бабище), «Глухой городок» (укр. Глухе містечко). Зблизилася з видавцями журналу «Вітчизняні нотатки» (рос. Отечественные записки) М. Некрасовим, М. Салтиковим-Щедріним, Г. Єлисеєвим, вела в цьому журналі рубрику закордонної літератури, публікувала оригінальні російськомовні твори й переклади російською європейських класиків з французької, англійської, німецької, польської.

У 1867–1872 роках Вілінська яскраво розкрилася як російська прозаїкня. У журналі «Вітчизняні нотатки» надрукувала романи «Живая душа» (укр. Жива душа), «Записки причетника» (укр. Нотатки паламаря), «Сельская идиллия» (укр. Сільська ідилія) тощо. Також в цей період переклала російською багато творів французької, англійської, німецької, польської літератур, зокрема, 15 романів Жюль Верна. Виступає Марко Вовчок і як критикня (цикл «Мрачные картины», (укр. Похмурі картини)), редакторка петербурзького журналу «Переклади кращих іноземних письменників» (рос. Переводы лучших иностранных писателей, 1871–1872). До участі в журналі вона залучила багатьох жінок-перекладачок із провінції.

Будинок в с. Хохівта поблизу Богуслава, де мешкала Марко Вовчок

У 1878 році Марія одружується вдруге зі значно молодшим Михайлом Лобачем-Жученком і наступні 30 років мешкає в місцях служби чоловіка у різних місцевостях Російської імперії (Ставрополь, Богуслав, Нальчик). Зокрема, у 1887–1893 – у с. Хохівта (Київська губернія). Згодом оселилася з ним у російському місті Нальчик й прожила там до смерті.

Померла Марія Вілінська на 74 році життя 28 липня 1907 року. Похована в Нальчику.

Перша версія виникнення псевдоніму М. Вілінської – письменниця вигадала псевдо сама, за прізвищем першого чоловіка (Маркович). Друга версія – «Марко Вовчок» народився з вуст П. Куліша, який поєднав прізвище чоловіка

Марії з її «вовчкуватістю» у спілкуванні. Сама ж Марко Вовчок це «прізвисько» ненавиділа.

Твори Вілінської, опубліковані під псевдонімом Марко Вовчок, мали антикріпацьке спрямування та описували історичне минуле України. У 1860-их роках Вовчок здобула значної літературної слави в Україні після публікації у 1857 році україномовної збірки «Народні оповідання». До цього часу немає одностайного консенсусу щодо авторства українських творів Марка Вовчка. Зокрема, прибічником теорії, що всі українські твори Вовчка були насправді написані її першим чоловіком, Опанасом Марковичем, був Пантелеймон Куліш – редактор її *magnum opus* «Народні оповідання».

Марко Вовчок збагатила українську літературу жанрами соціально-проблемного оповідання («Козачка», «Одарка», «Горпина», «Ледащиця», «Два сини»), баладного оповідання («Чари», «Максим Гримач», «Данило Гурч»), соціальної повісті («Інститутка»), психологічного оповідання й повісті («Павло Чорнокрил», «Три долі»), соціальної казки («Дев'ять братів і десята сестриця Галя»), художнього нарису («Листи з Парижа»).

Вовчок також писала твори для дітей. Зокрема казки "Дев'ять братів та десята сестриця Галя" та "Ведмідь", історичні повісті для дітей "Кармелюк", "Невільничка", "Маруся" (окрім "Марусі", всі увійшли до третього тому "Оповідання" Марка Вовчка, 1865). Повість "Маруся" ще за життя Марка Вовчка здобула широку славу за кордоном, адже цю повість, у переробці П.-Ж. Сталем, переклали кількома європейськими мовами й вона стала улюбленою дитячою книжкою у Франції: її відзначено премією Французької академії, міністерство освіти Франції рекомендувало її для шкільних бібліотек. На жаль, оригінал повісті "Маруся" українською вважається втраченим і з нього збереглися лише окремі розділи.

З творчістю Марка Вовчка зросла міжнародна роль української літератури. За свідченням Петка Тодорова, проза письменниці у 1860—1870-х рр. мала вирішальний вплив на розвиток болгарської белетристики. Твори Марка Вовчка за її життя, починаючи з 1859, з'являлися в чеських, болгарських, польських, сербських, словенських перекладах, виходили у Франції, Англії, Німеччині, Італії й інших європейських країнах.

Авторство україномовних творів Марка Вовчка понині дискутується. Велика частина епістолярної спадщини Марії Вілінської та оригінальні рукописи україномовних творів з «Народних оповідань» майже не збереглися, зокрема через те, що після смерті Вілінської її архів суттєво почистили другий чоловік Михайло Лобач-Жученко та син від першого шлюбу Богдан Маркович.

Сумніви в авторстві викликало швидке опанування і знання української мови, якою не спілкувалася з колегами-письменниками. Рідна мова Вовчок була

російською, українську вона вивчила лише у зрілому віці. Так, Олена Пчілка у одному з своїх листів, адресованих Огоновському, зокрема, зазначила:

«Бо справді, яке-то колись було неславне для української мови й літератури переконання, що нібито якась перша-ліпша кацапка, зроду не чувши української мови, ледве захотіла, у два дні перейняла мову зо всіма найтонкішими її властивостями й почала писати по-українськи, та ще як – краще всіх українських повістярів»

Сергій Єфремов у своєму некрологу Вовчку згадує слова Омеляна Огоновського, які той написав невдовзі після смерті Опанаса Марковича: *«Коли вмер Опанас Маркович у 1867 році, то й Марія вмерла для літератури української»*. Існувала думка, що саме Марковичу належить заслуга написання «Народних оповідань». Зокрема, Марія Грінченко запевняла, що: *«слушне припущення, що Маркович, який виріс серед малоросійського народу, вивчав його, глибоко заглядав у його душу, брав дуже велику участь у написанні "Оповідань"»*.

Спори дослідників довкола авторства українських творів Марка Вовчка продовжуються (тут докладніше: <https://uk.wikipedia.org/wiki/>)

Вшанування пам'яті:

4 серпня 1978 року в російському місті Нальчик Кабардино-Балкарського краю відкрито пам'ятник Марії Вілінській (скульп. – Василь Феценко);

будинок у Нальчику, де письменниця жила в останні роки життя, перетворено у музей після смерті Марка Вовчка у 1907 році;

випущено поштову марку (2008);

10 серпня 1985 року в місті Богуслав Київської області відкрито меморіальний музей-садибу Марка Вовчка у будинку, де Марія Вілінська та її другий чоловік Михайло Лобач-Жученко мешкали у 1885–1886 роках, а на підвір'ї музею-садиби встановлено погруддя Марії Вілінської (скульп. Тарас Братерський);

у літературі з'явилося кілька художньо-біографічних книг про життя Марії Вілінської (В. Домонтович, «Мовчуще божество» – незавершений роман, 1930; О. Іваненко, роман «Марія», 1973; І. Роздобудько, новела «Немов магніт» зі збірки «Зроби це ніжно» (2015);

документальний фільм «Мовчазне божество» зі збірки «Українські літератори ХІХ ст.» серіалу «Гра долі» студії «Віател» (2006);

короткометражний телевізійний документальний фільм «Марко Вовчок. Таємнича зірка» (2014);

на державному рівні відзначали 100 років з дня смерті Марка Вовчка (2007);

з 2020 року проводиться літературний конкурс «Богуславська мініатюра». Перший конкурс був присвячений 135-річчю переїзду Марко Вовчок до Богуслава;

вулиці імені Марка Вовчка мають міста Київ, Львів, Рівне, Дніпро, Суми, Нальчик, Тернопіль тощо.

<https://naurok.com.ua/prezentaciya-biografiya-marko-vovchok-9-klas-133281.html>
(Презентація. Біографія)

<https://www.youtube.com/watch?app=desktop&v=4hKbyEd-jDA> (Відео. Біографія)

<https://www.5.ua/kultura/top10-tsikavykh-faktiv-pro-marko-vovchok-134479.html>
(10 таємниць фатальної жінки)

<https://www.youtube.com/watch?v=VwdhI2LyzV0> (Історія романтичних стосунків Марко Вовчок / Гра долі)

<https://localhistory.org.ua/texts/statti/zhinka-v-chornii-oksamitovii-sukni/> (Жінка в чорній оксамитовій сукні. Із життєпису Марка Вовчка)

Міцкевич Адам (24 грудня 1798 – 26 листопада 1855) – один із найвидатніших польських поетів, родоначальник нової польської літератури й нової польської мови, засновник польського романтизму, діяч польського національно-визвольного руху. Його вважають національним героєм Польщі.

Народився на хуторі Заосся біля міста Новогрудок, що входить нині до складу Білорусі. Раніше білоруські землі належали Литві, тому Міцкевич і називає своєю батьківщиною Литву. Батько його, Микола Міцкевич, адвокат, належав до дрібнопомісної шляхти. У будинку Міцкевичів жили волелюбні традиції польських патріотів. Микола Міцкевич сам брав участь у народно-визвольному повстанні 1794 року під керівництвом Тадеуша Костюшка й намагався прищепити почуття патріотизму та волелюбності своїм дітям.

Після закінчення школи Адам вступив на фізико-математичний факультет Віденського університету, на якому провчився рік. Навесні 1816 року перейшов на історико-філологічний факультет, який закінчив у 1819 році. Серед професорів університету були видатні учені й громадські діячі.

Потім Міцкевич вчителював у Ковно (нині Каунас, 1819–1823). Тут побачив незвичайну бідність і вбогість народу, гнобленого царською владою і царською поліцією. Це сприяло формуванню революційних поглядів поета, розумінню необхідності рішучої боротьби за визволення простого люду.

Еволюція у світогляді молодого Міцкевича визначила багато в чому й розвиток його творчості. У своїх ранніх творах (до 1820 року) Міцкевич продовжував традиції класицизму, характерного для літератури XVIII століття. Міцкевич написав в цей час антиклерикальну повість «Анеля» в дусі Вольтера, поему «Картопля» і трагедію «Демосфен». Вже в цих творах Міцкевича звучать патріотичний пафос, віра в прогрес, мрія «про часи прийдешні», коли народи, забувши чвари, «у велику родину з'єднаються».

Ранні твори Міцкевича (перший вірш опублікований у 1818 році) свідчать про захоплення вільнолюбними традиціями Просвітництва (переклад уривка з «Орлеанської діви» Вольтера; поеми «Мешко, князь Новогрудка», 1817, «Картопля», 1819). З 1817 року брав участь у створенні й діяльності патріотичних молодіжних гуртків («прихильників чеснот»), найбільш значними творами цього періоду були «Пісня Адама» – перший гімн філоматів, «Пісня філаретів», написав для них низку програмних віршів, зокрема «Оду до молодості» (1820), перейняту романтичним ентузіазмом молоді, що мріяла про боротьбу за волю.

Вихованець Вільнюського університету, він вступив у таємне польське товариство молоді – «філоматів», що у своїй програмі проголошували прагнення

до знань, але насправді прагнули до визволення й об'єднання Польщі. В «Оді до молодості» Міцкевич оспівав порив молодого ентузіазму, що руйнує підвалини старого світу. Союз польської молоді поставив епіграфом до свого статуту, прийнятого цього року, слова з «Оді до молодості»: Юні друзі! Вставайте разом! Щастя усіх – наша мета і справа!

Міцкевич розумів, що для вираження нових ідей, де прогресивні думки стали б надбанням народу, необхідні нові літературні форми. Молодий поет звертається до народної творчості, вбачаючи в ній життєдайне джерело поезії. Так з'являються перші балади Міцкевича, що знаменують початок польського романтизму. В них поет використовує сюжети народної поезії, фантастику казок і переказів. Але його приваблювали в народній творчості не лише фантастика та яскраві образи. У народі Міцкевич бачив виразника гуманних почуттів, правдивих суджень, високого патріотичного духу. У своїх баладах він прагнув утілити народні поняття про справедливість, моральний обов'язок, патріотизм.

У 1822 році був виданий перший том творів поета, до якого увійшли його балади та романи. Ідеї і теми, намічені в баладах, Міцкевич розвинув згодом у своїх великих творах цього періоду: у поемах «Гражина» і «Дзяди» (2 і 4 частини), що увійшли до другого тому його творів. Патріотичний сюжет балади «Світязь» – про подвиг народу, що загинув, але не піддався ворогові, – перегукується із сюжетом поеми «Гражина», у якій описана героїчна боротьба литовського народу проти хрестоносців. В основу сюжету поеми «Гражина» покладений реальний епізод з історії Литви початку XV століття. Історичний сюжет під пером Міцкевича набуває романтичного забарвлення.

Арештований (1823) у справі філоматсько-філаретських організацій, Міцкевич у 1824 році був висланий з Литви і до 1829 року перебував у Росії (Петербург, Одеса, Москва, знову Петербург), де зблизився з учасниками декабристського руху (К. Ф. Рилєєв, О. О. Бестужев) і видатними письменниками (О. С. Пушкін та ін.), що високо оцінили його талант. Ці дружні зв'язки сприяли визріванню в Міцкевича ідеї революційного союзу народів Росії і Польщі.

Міцкевич пробув у Петербурзі близько трьох місяців, а потім його послали до Одеси, де він мав посісти посаду викладача в лицей Рішельє. Вільних місць не виявилось. З Петербурга надійшло розпорядження не залишати неблагонадійного поета в Одесі, а відправити його до глибинних губерній Росії. Поки тривало листування щодо подальшого місцеперебування Міцкевича, він відвідав Крим, який справив дуже сильне враження на поета й надихнув його на створення прекрасного циклу «Кримських сонетів». Коли Міцкевич повернувся з Криму, він довідався про своє призначення до канцелярії московського генерал-губернатора.

У Росії вийшла книга Міцкевича «Сонети» (1826) з циклом «Кримські сонети», що вразили читача пишнотою пейзажних картин, проникнутих

ліризмом, образом «героя-пілігрима», який сумує за покинутою батьківщиною, і новими для польської поезії східними мотивами.

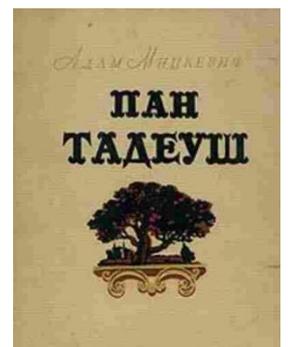
У 1828 році була опублікована поема «Конрад Валленрод» (про боротьбу литовців із тевтонською навалою), що зображувала трагічного героя – самотнього борця, котрий жертвує особистим щастям.

Наприкінці 1825 року Міцкевич приїхав до Москви. Величезний вплив на нього справили наслідки повстання декабристів. Він важко переживав жорстоку розправу Миколи I з героїчними революціонерами. Один із біографів поета писав: *«Не можна вгадати, чи взявся б Міцкевич за зброю, якби опинився в Петербурзі під час повстання 14 грудня 1825 року. Але безсумнівно, що він би розділив їхню долю...»*. Спочатку Міцкевич жив у Москві усамітнено, спілкуючись лише зі своїми віденськими друзями-філоматами. Навесні 1826 року він познайомився з московським літератором Миколою Полевим, який ввів його до літературних кіл Москви. Міцкевич зблизився з найвидатнішими представниками російської літератури – Баратинським, Веневітіновим, Вяземським, Соболевським та іншими.

У жовтні 1826 року відбулося знайомство Міцкевича з Пушкіним, що потім переросло в щиру дружбу. Відтоді й аж до свого від'їзду Міцкевич перебував у центрі культурного життя Росії. Живучи в Москві, часом найжджав до Петербурга, бував на літературних вечорах, зустрічах, де він, володіючи неперевершеним талантом імпровізатора, часто виступав. Важко оцінити значення російського періоду життя Міцкевича для розвитку його творчості. Затятий ворог самодержавства, він одначе чудово порозумівся з російськими революціонерами.

У 1827 році Міцкевич познайомився з відомою піаністкою, якою навіть захоплювався Бетховен, своєю співвітчизницею Марією Шимановською. Вони стали коханцями, хоча Марія була старшою на 9 років. Вона мала двох дочок – Гелену й Целіну (16. 07. 1812–5. 03. 1855), до якої пізніше посватався поет. Вони одружилися 22 липня 1834 року й мали дітей: Марію (названа на честь першого кохання Міцкевича), Гелену, Владислава (1838–1926) – видатного діяча польської еміграції, Юзефа (1850–1938), Александра, Яна.

«Пан Тадеуш» – найбільший та найвідоміший твір Адама Міцкевича. Написаний у період з 1832 по 1834 рік в Парижі, де поет жив в еміграції. Складається він з 12 частин («книг»), що становить майже 10 тисяч рядків (польський александрійський вірш). Вперше опублікований у червні 1834-го, він вважається останнім великим героїчним епосом у європейській літературі.

У вересні 1855 року, в часи Кримської війни, після смерті дружини та залишивши неповнолітніх дітей, Міцкевич виїхав до Константинополя з метою

організувати польські підрозділи (Польський Легіон), а також складений з євреїв Єврейський легіон для боротьби з царською Росією.

Раптово 26 листопада 1855 року помер у помешканні Михайла Чайковського під час епідемії холери (найімовірніше внаслідок цієї хвороби, хоча теж з'явилися здогадки, що міг бути отруєним миш'яком підкупленим російськими дипломатами кухарем або померти через інсульт). Його поховали в тимчасовій могилі у Стамбулі. У будинку на вулиці Татлі Бадем Сокак № 23, де мешкав, у пам'ять сотої річниці з дня його смерті, був відкритий музей. Перпендикулярно цій вулиці проходить вулиця, яку назвали на його честь. Згодом його останки у 1855 році перевезли до Парижа та поховали на цвинтарі у Монморансі, а в червні 1890 року перепоховали у Вавельських підземеллях у Кракові. При ексгумації праху в Монморансі відбувся прощальний мітинг тогочасної польської еміграції в Парижі.

Творчість Адама Міцкевича відома в Україні з 20–30-х років XIX століття завдяки перекладам і переспівам П. Гулака-Артемівського, Л. Боровиковського, О. Шпигоцького. Поезією Адама Міцкевича захоплювався Тарас Шевченко. Згодом його твори переклали Іван Франко, Леся Українка, Максим Рильський, Микола Бажан, Андрій Малишко, Іван Драч, Борис Тен, Леонід Первомайський та інші. Переклад архітвору Міцкевича, великої епічної поеми «Пан Тадеуш», який здійснював Максим Рильський від середини 1930-х до початку 1960-х років, одноголосно визнаний фахівцями за найкращу інтерпретацію поеми іншою мовою.

У 2018 році поетеса і перекладачка з Кам'янця-Подільського Юлія Лискун зробила переклад «Кримських сонетів» Адама Міцкевича, до якого ввійшов досі невідомий широкому загалу читачів, дев'ятнадцятий сонет «Яструб», і що до перекладів Максима Рильського не потрапив, залишаючись недописаним автором і за його життя не друкувався.

Вшанування пам'яті:

У Львові, Варшаві, Мінську, Одесі, Парижі, Кракові, Івано-Франківську та інших містах пам'ятники Адамові Міцкевичу. Деякі з них, зокрема, у Тернополі (1895) та у Перемишлі (1891) роботи Томаша Дикаса не вціліли, у Збаражі відновили у 2015 року;

на честь Міцкевича назвали кратер на Меркурії;

5889 Міцкевич – астероїд, який назвали на честь поета;

у Новогрудку відкритий будинок-музей Адама Міцкевича;

у Польських Татрах, на шляху до відомого озера Морське Око, розташований водоспад Міцкевича;

у 27 містах України є вулиці 2 провулки Адама Міцкевича (Київ, Дніпро, Чернівці, Вінниця, Ужгород, Дрогобич, Бучач, Золочів, Львів, Калуш, Ковель та ін.);

21 грудня 2021 року у місті Київ відкрили меморіальну дошку Адаму Міцкевичу.

<https://www.youtube.com/watch?v=c0lHBoKO8q4> (Відеоурок по біографії Адама Міцкевича)

<https://www.youtube.com/watch?v=n6iPNwIrhio> (Біографія)

<https://www.youtube.com/watch?v=cvVN0XsABi8> (Міцкевич і Україна)

<https://svitppt.com.ua/zarubizhna-literatura/zhittya-i-tvorchist-adama-mickevicha.html> (Презентація «Життя і творчість Адама Міцкевича»)

За свідченням сучасників Адам Міцкевич вирізнявся освіченістю, витонченістю манер, увічливістю і вмінням підтримувати розмову як у світських салонах, так і в колі друзів. В його манері одягатися було щось високе і благородне. Говорив тихо, плавно і завжди дуже логічно. Так він і писав – плавно, швидко і майже без виправлень.

Адам Міцкевич, без сумніву, найбільший поет польської нації і один із геніальніших людей, яких видало людство (І. Франко).

Німець Гете, англієць Байрон, [...], українець Шевченко, поляк Міцкевич підносяться над глухим шумом віків і говорять братніми голосами про найкращі прагнення і сподівання своїх народів, про найвищі чуття і найсвітліші думки всього людства, за те і звемо їх великими (М. Рильський).

26. 12 – 90 років

Ячейкін Юрій (26 грудня 1933 – 18 червня 2013) – український письменник і карикатурист. Член Спілки письменників України (1967). Відомий за циклом фантастико-гумористичних творів «Пригоди капітана Небрехи».

Юрій Дмитрович народився в Свердловську (теперішній Єкатеринбург, Росія) в родині сталевара. За власними спогадами, ще з юності захоплювався фантастикою і читав будь-що з фантастичної літератури, що йому траплялося. Вже тоді майбутній письменник помітив, що радянська «фантастика ближнього прицілу» майже не містить власне фантастики, а її прогнози навіть на найближчі роки часто не збуваються.

Закінчивши середню школу, Юрій Ячейкін вступив до Київського державного університету ім. Тараса Шевченка на факультет журналістики. Там навчався з 1952 по 1957 рік, видавав рукописний журнал «УТЮГ» (Універсальне товариство юних гумористів), де опублікував свої твори «Нова історія Адама і Єви» і «Що і треба було довести». В цей час познайомився з Василем Симоненком і Анатолем Перепадею. Після цього два роки працював на заводі «Арсенал» у видавництві газети «Арсеналець». Пізніше писав фейлетони для газети «Вечірній Київ» (1960–1961), журналу «Перець» (1961–1968), працював в редакціях журналів «Вітчизна» і «Дніпро». Свої твори підписував псевдонімами, число яких перевищувало десяток.

Першою офіційною публікацією стала гумореска «Чому батьки тікають у відпустку?» (1959, журнал «Вітчизна»). Відтоді Юрій Ячейкін регулярно публікувався в періодичній пресі, а з 1965 року майже щорічно стали виходити і збірники його гумористики.

Крім літератури, Юрій Ячейкін займався карикатурою, створював ілюстрації для журналу «Перець» та інших видань. Проте більшість його творів проілюстрував інший художник – Анатолій Василенко.

Коли радянська фантастика збагатилася творами таких авторів, як брати Стругацькі та Єфремов, Ячейкін помітив прогалини в фантастиці україномовній. Також він зауважив, що в СРСР ігнорується ненаукова фантастика. Тому письменник став наслідувати гумористичну фантастику Гоголя, Марка Твена, щоб засобами сатири й гумору обійти обмеження. Зокрема так з'явився цикл **«Пригоди капітана Небрехи»**. Пізніше Ячейкін згадував: *«Якщо я писав свої твори, нічого не знаючи про фентезі, то не потрапив і під їхній вплив – моє невігластво пішло мені на користь. У моїх творах нема*

ніяких чудовиськ, ніяких жахів...». Письменник виступав за популяризацію дитячої літератури і критики дитячих творів, які тоді сприймалися як дещо неповноцінне.

Ячейкін прославився як автор книжок сатири та гумору, книжок для юнацтва, серед них: «Допотопна історія», «Зустрічі зі шпигуном», «Мемуари пророка Самуїла», «Однодобовий детектив», «Важко бути знаменитим», «За образом та подобою», «Слідство веде прокурор», «**Кодова назва Ареса**», «Рандеву зі Смертю», «Агент візантійської секретри», «Вірю – не вірю», «Люди без тіні», «Канікули серед пірамід»,

роману-дилогії «Пророцтво Ленори», «Друге бажання королеви», «Війна троянд», роману-трилогії «Кодова назва "Едельвейс"», творами для дітей: «Дивовижні пригоди капітана Небрехи», «Оце повезло!», «Мої і чужі таємниці», «Народження АДАМАа», «Зоряні мандри капітана Небрехи», «Важке життя і небезпечні пригоди Павла Валеріановича Хвалимона», «**Гості з греків**», «Терези сміху» та ін.

Твори перекладені понад 20 мовами, повість «Допотопна історія» та декілька оповідань увійшли до багатотомної антології «Майстри світового гумору» (Югославія, 1968).

Нагороди і премії:

лауреат міжнародного конкурсу гумористів «Алеко»;
лауреат республіканської премії ім. Миколи Трублаїні;
лауреат болгарської премії за гумористику «Срібний Їжак»;
дипломант літературного конкурсу КДБ СРСР «За найкращі твори літератури і кіно про чекістів та прикордонників».

<https://www.youtube.com/watch?v=lOleJOhJBB4> (Юрій Ячейкін. Сувенір капітана Небрехи. Аудіокнига)

26. 12 – 60 років

Баліцька Марія (з дому – Шаваровська; псевдоніми – Чайка, Ластівка; **26 грудня** 1963) – українська письменниця, журналістка, редакторка, художниця, громадська діячка.

Член НСЖУ (1993), НСПУ (2011), член Ради ТОО НСПУ (2013). Майстер народних художніх промислів, заслужений журналіст України (2020).

Народилася Марія Йосипівна в с. Гнидава, нині Піщане Тернопільського (до 2020 – Зборівського) району Тернопільської області.

Закінчила Копичинецький технікум бухгалтерського обліку (1982), факультет журналістики Львівського університету (1994, нині національний університет). Працювала у редакціях тернопільських районної газети «Шляхом Ілліча» (нині «Подільське слово»), обласних газет «Ровесник» та «Свобода». Від 1994 – в ТАНГ (нині ТНЕУ): літературний працівник, редактор, від 1999 – провідний, головний редактор газети «Академія» (нині «Університетська думка»), гуртувала довкола себе творчу молодь – написане молодими поетами видрукувала в альманасі «Серцеспів», авторка гімну ТНЕУ.

У листопаді–грудні 2004 – редактор вісника Страйкового комітету ТНЕУ «Совість». Від лютого 2008 – редактор газети літературного об'єднання ТОО НСПУ «Літературна криниця», яку видавала на власні кошти. Була головою Тернопільського міського літературного об'єднання при ТОО НСПУ «Неопалима купина».

Авторка численних збірок поезій і віршованої прози, 9 книг для дітей, малої прози, п'єс, романів та інших, текстів пісень. Прозу і поезію опублікувала у періодиці України, збірниках «Музичне мистецтво» (2005), «Жінка крізь призму письма» (2013), «Різдво в українській поезії» (2010), «Покрова в українській поезії» (2013); в альманахах «Подільська толока», «Жайвір», «Ліра», «Серцеспів», у журналах «Жінка», «Дніпро», «Літературний Тернопіль», «Освітянин», «Малятко», в інтернет-виданнях.

Проза:

- «Музика Землі» (роман, 2004),
- «Чарівниця» (роман, 2005),
- «Калинова Душа» (оповідання, новели, замальовки, 2008),
- «Їжак на долоні» (роман, 2009).

П'єси:

- «Веселкове диво» (2009)
- «Вишиванка для Ісуса» (2013) – інсценізував тернопільський молодіжний театр «Богослов» парафії св. Івана Богослова УГКЦ

Книги для дітей

книги-розмальованки:

- «Сіренькі кролики» (1998),
- «Казка про податки» (2004, 2005, 2011),
- «Пелюстки Маминого Щастя» (2013);

казки:

- «Парасолька для Сонечка» (2006),
- «Лісова скарбничка» (2007),
- «Андрійків світанок» (2007),
- «Марійчині колисанки» (2011).

Збірки поезій:

- «Жменька щастя» (1997),
- «Демон Кохання» (1997),
- «Сонце над Серетом» (1998),
- «Пісенне намисто» (співаник, 1999),
- «Загадкова Леді» (2001),
- «Жар-Птиця» (2007),
- «Хай святиться любов» (2008),
- «Осяйний Тернопіль» (2013),
- «Бабусина Радість» (2013),
- «Яблуневий розмай» (вибране читачами, 2013, 2014, 2015),
- «Калинова журба» (поезії, народжені рос.-укр. війною, 2023).

Духовні збірки:

- «Неопалима Купина» (2003),
- «Містична Троянда» (2009),
- «Джерело Любові» (2005, 2006, кантичка).

Віршована проза:

- «Сонцесни» (2005),
- «Стрітєння» (2005),
- «Поцілунок Дельфіна» (2005).

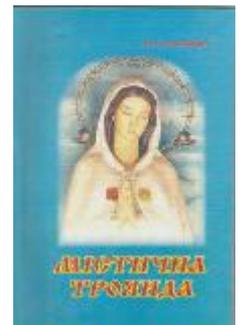
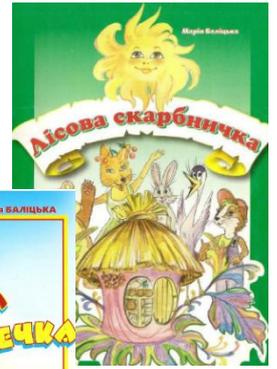
Інші книги:

- «Ріка життя Володимира Вихруща» (книга-пам'ять про Учителя, 2009),
- «Душа Бджоли» (філософські міркування, 2012, 2013),
- «Посивіле Серце» (філософські міркування, 2013),
- «Журавлина пісня» (2016, пам'яті брата – бійця АТО),
- «Мандрівка з Янголом» (2016, вибране).

Упорядниця колективних збірок:

- «Матері» (2011),
- «Татові» (2013),
- «Сонячна криниченька» (розмальованка, 2010).

Поезії Марії Баліцької та пісні на її слова звучать у вітчизняних та зарубіжних радіоефірах, по телебаченню, на концертах, конкурсах, фестивалях; чимало творів письменниці увійшли до шкільної програми.

Відзнаки:

заслужений журналіст України (2020),
Золоте перо Тернопілля (2021),
почесний знак НСЖУ (2007),
почесна відзнака НСПУ (2013),
дипломантка 2-го Всеукраїнського конкурсу журналістів «Українська мадонна»,
дипломантка конкурсу духовних поезій «Ісусе, Ти потрібний мені»,
літературна премія ім. Володимира Вихруща (2004),
літературна премія ім. Іванни Блажкевич (2013),
2-га премія всеукраїнського конкурсу «Коронація слова» (2009) за п'єсу «Веселкове Диво»,
дипломантка Міжнародного конкурсу «Коронація слова» (2020) за роман «Часоплин життя»,
переможниця конкурсу «1540 знаків любові до Тернополя» (2010),
лауреатка XIV літературно-краєзнавчого конкурсу ім. Мирона Утриска (м. Турка Львівської області, 2010),
лауреатка премії ім. Петра Гнатенка у конкурсі НСЖУ (за висвітлення у газеті Західноукраїнського національного університету/ТНЕУ «Університетська думка» питань педагогіки, 2011).

https://www.youtube.com/watch?app=desktop&v=fBZDQQDLa_4 (Про унікальні ляльки-мотанки)

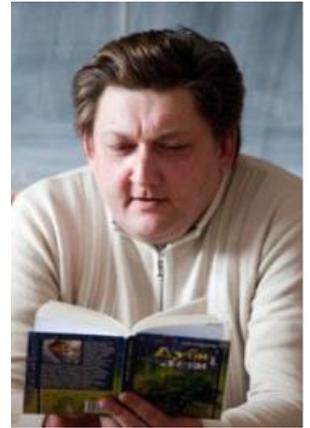

<https://www.youtube.com/watch?app=desktop&v=XjYbzusAo4c> (Зустріч з читачами)

<https://www.youtube.com/watch?v=AcpWdpmRw0> (Творчий вечір)

28. 12 – 55 років

Андрусяк Іван (28 грудня 1968) – український письменник, автор поетичних і прозових творів для дітей, редактор, перекладач, літературний критик. Член Українського центру Міжнародного ПЕН-клубу.

Народився Іван Михайлович 28 грудня 1968 року в селі Вербовець Косівського району Івано-Франківської області в селянській родині. Закінчив філологічний факультет Івано-Франківського державного педагогічного інституту ім. В. Стефаніка (тепер – Прикарпатський університет). Здобув також ступінь магістра державного управління в Українській академії державного управління при Президентові України, стажувався в Університеті північного Лондона «University of North London» (Лондонський Університет Метрополітен London «Metropolitan University»). Був на державній службі; працював журналістом у періодичних виданнях в Івано-Франківську та Києві; редактором у видавництві «Школа». Живе в Березані під Києвом.

Іван Андрусяк увійшов у літературу в 1990-х роках як член літературного угруповання «Нова дегенерація» разом зі Степаном Процюком та Іваном Ципердюком. Починав як автор «дорослої» поезії – це збірки «Депресивний синдром», «Отруєння голосом», «Часниковий сік» та інші, загалом вийшло друком понад 13 поетичних книжок. Протягом 2001–2010 років активно співпрацював із часописами «Книжник-review», «Книжковий огляд», «Кур'єр Кривбасу», «Кальміус», «Березіль», «Сучасність» та іншими як літературний критик з 2000 року. Вибрані статті та есеї тих часів увійшли до книжок: «Літпроцесія» (2001); «Латання німбів» (2008); «Дуби і леви» (2011).

З 2005 року, після народження молодшої дочки Стефи, у журналах, альманахах і антологіях почали друкуватися його вірші для дітей.

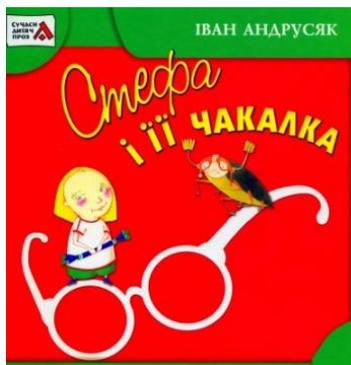
З 2007 по квітень 2014 рік Іван Андрусяк – літературний редактор видавництва «Грані-Т», а з травня 2014 – головний редактор новоствореного видавництва української літератури для дітей «Фонтан Казок». Через три роки 8 книжок цього видавництва за результатами відкритих обговорень фахівців і громадськості були включені в нову шкільну програму для вивчення в молодших класах, ще 4 рекомендовані до вивчення в середній школі. Це повість-казка «Третій сніг» (2 клас); вірші зі збірки «Лякація» (3 клас); п'єса «Як подружитися з Чакалкою» за мотивами повісті «Стефа і Чакалка» (3 клас); цикл повістей «Двадцять вісім днів із життя Бурундука» (5 клас) та інші. Для молодого видавництва це було переконливим свідченням високої якості роботи і соціальної відповідальності команди видавців. Саме Андрусяк, як головний редактор, творив «обличчя» «Фонтану казок», беручи участь у випуску кожної книжки. На жаль, видавництво не «пережило» covid-карантин і призупинило свою роботу.

У 2017 році письменник обіймав посаду шеф-редактора нового видавництва сучасної української прози «Легенда», яке мало на меті випускати у світ художньо-цікаві, суспільно-резонансні й літературно-значимі книжки. Цей проєкт був теж призупинений, бо засновники не змогли зібрати необхідну суму коштів для його реалізації. З червня 2020 року Андрусяк – керівник Дитячої редакції видавництва «Наш Формат». На початку 2023 року очолив редакції художньої літератури для дітей у видавництві «Навчальна книга – Богдан».

Автор численних поетичних збірок (13) і збірок есеїв (3) для дорослих читачів, низки перекладів (30) із російської, білоруської, польської та англійської мов.

Нині відомий насамперед як дитячий письменник.

В одному з інтерв'ю Андрусяк розповів, як дитяча література нарівні з поезією за кілька років стала провідною у його творчості: *«Спершу були вірші, які імпровізувалися для маленької дочки Стефи, щойно вона народилася, і навіть не записувались. Записував уже пізніше, коли почав із подивом помічати, що воно подобається не лише моїм старшим дітям, а й їхнім друзям. Відтак Леся Вороніна опублікувала кілька тих віршів у «Соняшнику» – найкращому на ту пору українському дитячому журналі, і я з ще більшим подивом упевнився, що можу писати для дітей ... Так ті вірші якийсь час ходили буквально «в списках» по куценькому тоді ще українському Інтернету, а потім вийшли книжкою «М'яке і пухнасте». З них усе почалося – а відтак написалася й моя перша дитяча повість «Стефа і її Чакалка» – і пішло-поїхало...»*. Твори І. Андрусяка швидко завоювали популярність у юних читачів й принесли йому «звання» дитячого письменника.

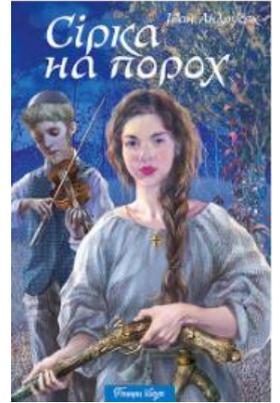

З 2005 року Іван Андрусяк звертається до дитячої літератури — в часописах, альманахах і антологіях друкуються вірші, які згодом увійшли до книжки «М'яке і пухнасте» (2010); а 2007 року виходить друком повість-казка для дошкільнят і молодших школярів **«Стефа і її Чакалка»**. У ній автор використовує фольклорний образ Чакалки – казкової істоти, якою на Слобожанщині й Полтавщині в давнину батьки лякали своїх неслухняних дітей: мовляв, та прийде вночі, забере таку дитину в мішок і понесе в темний ліс. Саме так і стається з героями повісті, які втрапляють у казкову «школу чакалок і бабаїв», де їм дозволено робити все, що заманеться. Письменник описує ці сцени з гумором, проте головну увагу концентрує на дитячій психології, наголошуючи на тому, що добро й любов перемагають неодмінно, й завдяки їм дитина може навіть «перевиховати» казкове страшило. Дошкільнятам адресовані «Звіряча абетка» (2008) і «Зайчикова книжечка» (2008) – вірші й віршовані казки; а також повість-гра «Хто боїться Зайчиків» (2010), удостоєна

першої премії літературного конкурсу «Золотий лелека». Дітям молодшого і середнього шкільного віку адресовані веселі пригодницькі повісті «Сорокопуди, або Як Ліза і Стефа втекли з дому» (2009) і «Кабан дикий – хвіст великий» (опублікована в журналі «Барвінок», листопад 2009 – лютий 2010); а старшокласників зацікавить книжка біографічних оповідань «Іван Андрусак про Дмитра Туптала (св. Димитрія Ростовського), Григорія Квітку-Основ'яненка, Тараса Шевченка, Ніла Хасевича і Олексу Довбуша» (2008).

У 2019 році побачила світ книжка Івана Андрусяка «**Сірка на порох**». Це історично-пригодницька повість про козацькі часи. Сучасним українцям, малим і дорослим теж, дуже бракує притомного розуміння минувшини, асоціювання себе з нею. *«Кажучи «історія», ми часто маємо на увазі винятково політичну історію – і думаємо «ох, це ж були нещасні люди, забиті, затуркані, кріпаки, які вічно бідували, жили в гніті» тощо. Насправді ж це далеко не так. Ба більше: якщо ми не «порозуміємося» зі своїми предками, не «відчуємо» їх у собі, не «впізнаєм» себе в них – то наступні покоління точнісінько так само думатимуть про нас як «нещасних, забитих і затурканих». Тим паче, що наша сучасна політична історія вкотре «повторює» минувшину: той самий авантюрний вибір очільників держави, все та ж гібридна війна з Росією, яка періодично входить у «гарячу» фазу, все та ж корупція, наївна віра населення в те, що «все чуже краще» і «хтось приїде й порядок наведе»... (І. Андрусак).*

Більше 40 видань творів для дітей письменника вийшло в 8 різних видавництвах України.

Сам письменник «головним» своїм дитячим твором вважає невеличку повість «**Дядько Барбатко сміється**» (побачила світ 2008 року в книжці «Три дні казки»), в якій у формі поетичної казки оповідається дитині про тонкощі людських взаємин, про неповторність кожної людини у світі, про любов і біль, про глибинний зв'язок людини і природи, про красу і складність життя.

Твори поета перекладено польською, англійською, португальською, німецькою, білоруською, словацькою, російською, вірменською мовами й публікуються в періодиці та антологіях у 12 країнах світу.

Нагороди і відзнаки:

- перша премія конкурсу видавництва «Смолоскип» (1995),
- літературна премія «Благовіст» (1996),
- премія ім. Бориса Нечерди (2002),
- премія журналу «Кур'єр Кривбасу» (2007),

перша премія конкурсу творів для дітей «Золотий Лелека» (2008), міжнародна премія «Corona Carpatica» (2010),

повість «Вісім днів із життя Бурундука» (ілюстрації Ганни Осадко) увійшла до престижного щорічного каталогу найкращих дитячих видань світу «Білі ворони 2013» (White Ravens 2013),

Корнійчуковська премія у номінації «Поезія для дітей» – за збірку «Лякація» (2016),

відзнака «Дитячий поет року» від порталу української дитячої книги «БараБука» (BaraBooka),

премія «ЛітАкцент року»,

премія ім. Якова Гальчевського «За подвижництво у державотворенні» (2019),

премія ім. Лесі Українки за книжки «Зайчикова книжечка» і «Третій сніг» (2019),

літературна премія ім. Юрія Яновського за збірку «Чорний лелека» (2021).

<https://www.youtube.com/watch?v=ZymsasbpgY8> (Презентація до уроку. 3-й клас)

<https://www.youtube.com/watch?v=URdVxwj0jic> (Живі письменники)

<https://www.youtube.com/watch?v=fCb5FLt1nlU> (Літературне читання. Відеозвернення І. Андрусяка)

<https://www.youtube.com/watch?v=4ailwLxghGI> («Зорі і місяць», 6 клас. Аудіокнига)

https://espresso.tv/article/2019/12/17/ivan_andrusyak_rozpoviv_pro_svoju_novu_kny_zhku_sirka_na_porokh (Про книгу «Сірка на порох»)

Про себе і свою творчість Іван Андрусяк говорить так: «Ще змалку, відколи себе пам'ятаю, для мене література завжди була не терміном, а життям. Останні десять років це все більше література для дітей... Скільки я навіть на свою адресу чув: «от Андрусяк – яким прекрасним поетом був, «Нова дегенерація», «Отрусення голосом»... – і тепер ось до чого докотився». Але ж у тому й річ, що я до дитячої літератури не докотився, а доріс!.. Труднощі – штука корисна. Не навчишся їх долати – не буде розвитку. Вірші приходять самі, коли собі хочуть – зважаючи хіба що на роботу душі... Я часто кажу, що більшість моїх книжок адресована тим дітям, які не люблять читати – з надією, що, прочитавши їх, вони таки полюблять це дивовижне заняття».

29. 12 – 135 років

Журба Галина (справж. – Домбровська Галина Маврикіївна; **29 грудня** 1888 – 9 квітня 1979) – письменниця українського зарубіжжя.

Після проголошення незалежності нашої держави в українську літературу почали повертатись із забуття численні імена майстрів слова. Багато з них були замордовані більшовицькою владою, а більшість з тих, кому вдалося вирватись за залізний паркан – вижили, але залишилися невідомими на рідній землі. До когорти останніх відноситься талановита українська письменниця Галина Журба – польська дворянка з дуже впливового в Польщі ХХ століття знатного роду. Але вона відмовилася від можливої пошани та королівського притулку в своїй етнічній батьківщині, а самостійно обрала для себе інший рід, іншу родину – стражденний український народ. І разом із багатьма вигнанцями, які услід за урядом УНР покинули Україну, зазнала усієї гіркоти поневірянь по Європі та за океаном. Художні твори та мемуари письменниці маловідомі українському читачеві. Вони досі залишаються бібліографічною рідкістю.

Галина Маврикіївна (Домбровська, по чоловікові – Нивінська) народилася в поміщицькому домі на Уманщині. Вихована в польській культурі, вже з юнацьких років навела зв'язок з народом і повернулася до українства, що його віднайшла по лінії маминого роду Копистинських.

Писати почала ще в батьківському домі. Двадцятирічною студенткою почала і друкуватись за посередництва літературознавця Андрія Ніковського, який підготував і зредагував першу книжку оповідань Галини Журби «З життя», що вийшла друком в 1908 році в Одесі. До цієї книжки увійшли три оповідання: «Солов'ї», «Черешні» та «Ясний день». Рецензії на це видання написали Іван Липа й Євген Чикаленко.

Журба переїхала у Київ і тут почала друкуватись в передовому на той час літературному журналі «Українська хата»; число «Української хати», в якому було надруковане оповідання Галини Журби «Коняка», підпало під цензуру. В 1919 році вийшла друком друга збірка оповідань «Похід життя».

Після визвольної війни назавжди закінчився київський період життя Галини Журби – разом з військами УНР і Польщі вона залишає Київ. Почалися етапи емігрантського життя письменниці на українських землях поза УРСР: Варшава, Тарнів, Рівне, Здолбунів, Львів, Криниця, знову Львів, Варшава, Німеччина, США. У Польщі опинилася в таборі полонених українських вояків у Тарнові, де написала сценічний етюд «Маланка», що вийшов книжковим виданням в 1921 році. Поселилась на Волині, де присвятила час поширенню

освіти між селянством, а далі переїхала до Львова, де продовжувала свою літературну діяльність. У Львові у видавництві «Батьківщина» були надруковані дві повісті, що їх темою була визвольна війна, а саме **«Зорі світ заповідають»** (1933) і **«Революція йде»** (1937). Як згадувала письменниця Оксана Керч, вихід книг **«Революція йде»** став значною подією в літературному житті Львова: *«...Без перебільшення можна назвати Галину Журбу провісником процесів, що починали добу культурного відродження і одночасно добу кривавої московської розправи з нашою культурою».*

За першу повість письменниця була нагороджена премією Товариства Письменників і Журналістів. Творчі здобутки Галини Журби цього періоду відносяться до так званого часу зрілості письменниці.

Під час другої світової війни в Українському Видавництві вийшов друком сенсаційний роман **«Доктор Качіоні»** (1943).

Війна змусила письменницю емігрувати, й вона через Німеччину переїхала в Америку, де поселилась у Філядельфії. Тут, живучи дуже вбого, написала дві книжки, що стали головним здобутком її літературної праці.

Це автобіографічна розповідь **«Далекий світ»**, що вийшла першим виданням в Буенос-Айресі в 1955 році, а другим – в 1978-му в Нью-Йорку, і роман на тлі історії **«Тодір Сокір»** (1967) як перша частина задуманої трилогії.

Обидві книжки – це картина життя отого «далекого світу», з якого вийшла письменниця, коли упадав старий порядок з чужим панством і селянським бунтом, і в революції творився новий світ, в якому й Україна вимагала свого місця на землі. З огляду на похилий вік письменниці, це була кропітка повільна праця. У вступному слові до **«Далекого світу»** Галина Журба зазначає: *«Життя само – найкращий повістяр, найхімерніший фантаст і поет. Хочу писати його таким, яким воно було».* Саме оце бажання та вміння писати життя таким, яким воно було, надає творам Журби поруч із життєвою реальністю – реальність мистецьку.

В автобіографічній розповіді **«Далекий світ»** письменниця спробувала викласти історію свого роду та власного дитинства. Сама назва твору свідчить про те, що авторка творила світ своїх спогадів далеко від України. За висловом самої Галини Журби, *«це справжня повість про справжніх людей. Повість не модерна, писана не модерним стилем, допасованим до самої доби. Повість далека від сучасності, як сама доба».* Ці два романи виносять Галину Журбу на перше

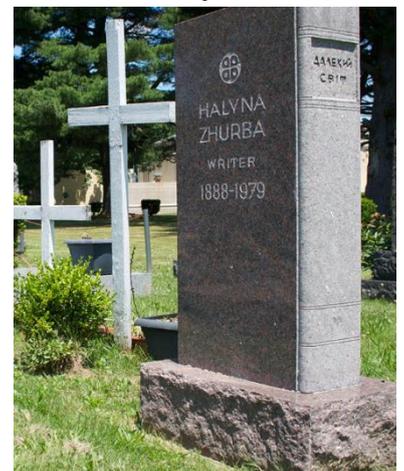
місце між еміграційними письменниками та увійдуть у класику української літератури. Серед українців у діаспорі 1950–1970 років Галина Журба була чи не найбільш читаною. Вона вперто вимагала, щоб її твори друкувалися тільки її власним правописом, бо вважала його найдосконалішим. Досліджуючи життя Галини Журби в еміграції, дослідники її творчості дізналися ще один її псевдонім – Маврикій Іден.

Багато її творів були загублені з часом, але перед самою смертю вона ще пробувала писати. «Досі ненадрукованими є: автобіографічні нотатки «Київ», мемуарні записки «Були ми колись» (записи Галини Журби про своє життя в 1922–1945 роках у Західній Україні та в Польщі), низка нарисів «Комплекс рабства», що перегукуються з відомими «Листами» В. Липинського, а також майже завершена друга частина роману «Тодір Сокір», що залишилася в машинописі» тощо.

Померла 9 квітня 1979 року у Філядельфії. 13 квітня в похоронному закладі Івана Гасина відправлявся парастас. Ховали письменницю наступного дня на цвинтарі Саут Баунд-Бруку (містечко в США) – ліворуч від храму св. Андрія Первозванного, в ряді, де поховано багато видатних українських постатей: письменників, учених, митців, військових, духовних осіб і політиків. Після похорону, немов висловлюючи почування зібраних, артистка Євдокія Дичко-Блавацька задумано промовила: «Це перша людина такого віку, про яку слід сказати, що вона передчасно померла...» (Ольга Риверчук).

Схвильований Остап Тарнавський, звертаючись до присутніх, а їх було дуже мало, сказав, що покійниця не бажала промов на її похороні. Він прочитав бентежливі рядки одного вірша Галини Журби (дехто тоді уперше довідався, що вона також інколи писала вірші).

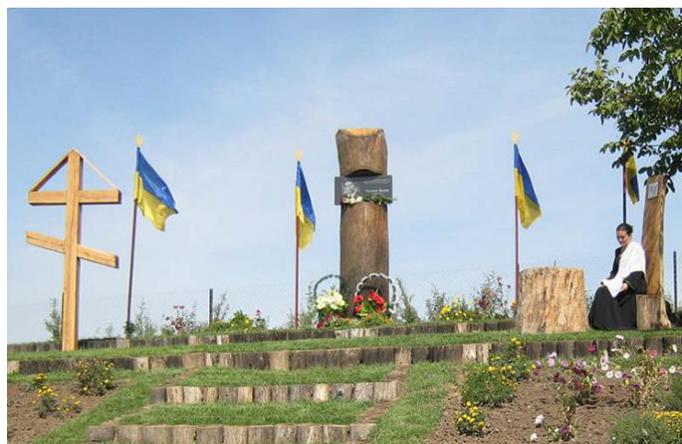
Велика письменниця Галина Журба помирала не просто в страшенних злиднях, у холодній мансарді злидарського міського кварталу. Вона йшла з життя, зазнавши гіркого розчарування в «борцях за українську національну ідею», що оточували її. Гіркота була такою великою і незвичайною, що 90-річна жінка письмово заповідала свій труп для дослідів в анатомічному театрі. На щастя, друзі цього пункту заповіту не виконали. На могилі Галини Журби вони у вигляді надгробка поставили пам'ятник її кращій книзі «Далекий світ». Письменницю поховали в чужинецькій американській землі поруч із такими гігантами українського слова, як її щирий друг по життю і літературі Улас Самчук, поети Євген Маланюк, Тодось Осьмачка» (Михайло Каменюк. Стежками...).

«Галина Журба... була непохитним авторитетом, честю і совістю української еміграції. Не признавала жодних компромісів з комуністичним

режимом. Тому наприкінці життя і стався її ідейний розрив з більшістю заокеанських емігрантів-українців. Письменниця не могла змиритися з їхнім угодицтвом, схильністю до визнання успіхів національної політики радянської України та СРСР загалом. Саркастично вона оцінює в 1970-ті роки успішні й часті зарубіжні гастролі українських ансамблів пісні і танцю, бандуристів, естрадних виконавців, вбачаючи у цьому лише пропагандистську приманку для легковірних, декорацію, якою намагаються заретушувати заслання Василя Стуса та інших інакодумців, розп'яття Івана Дзюби та його праці «Інтернаціоналізм чи русифікація?» тощо. Цей комплекс полегшеного, «невинного» сприйняття «землячками» дійсності вона називає в одній зі своїх брошур вбивчо: Хохляндія!

У 2012 році в культурно-мистецькому житті Вінниччини відбулася важлива подія: на місці колишнього хутора Олександрія поблизу села Соболівка було відкрито меморіальний комплекс видатної землячки Галини Журби. Напередодні святкування 125-річчя видатної землячки районна влада Теплика Вінницької області

започаткувала щорічну літературну премію ім. Галини Журби за поширення української національної ідеї у світі засобами художнього слова і культури. Після довгих років вимушеного замовчування вона повернулася в слові та пам'яті на рідну землю.

«Героїчність – це не чеснота. Це вдача, як буйність чорнозему, як співочий голос, як почуття правди. Життя дано людині для здійснення її приреченості. Для змагань і перемагань. Життя, як смолоскип, що запалює і згоряє саможертвним полум'ям на жертovníку Батьківщини і Волі».
(Галина Журба)

<https://www.youtube.com/watch?v=6SkZPj3UVLE> (Є про Г. Журбу і читання її роману «Доктор Качіоні»)

<http://libr.rv.ua/ua/virt/113/> (Письменниця жіночої мудрості)